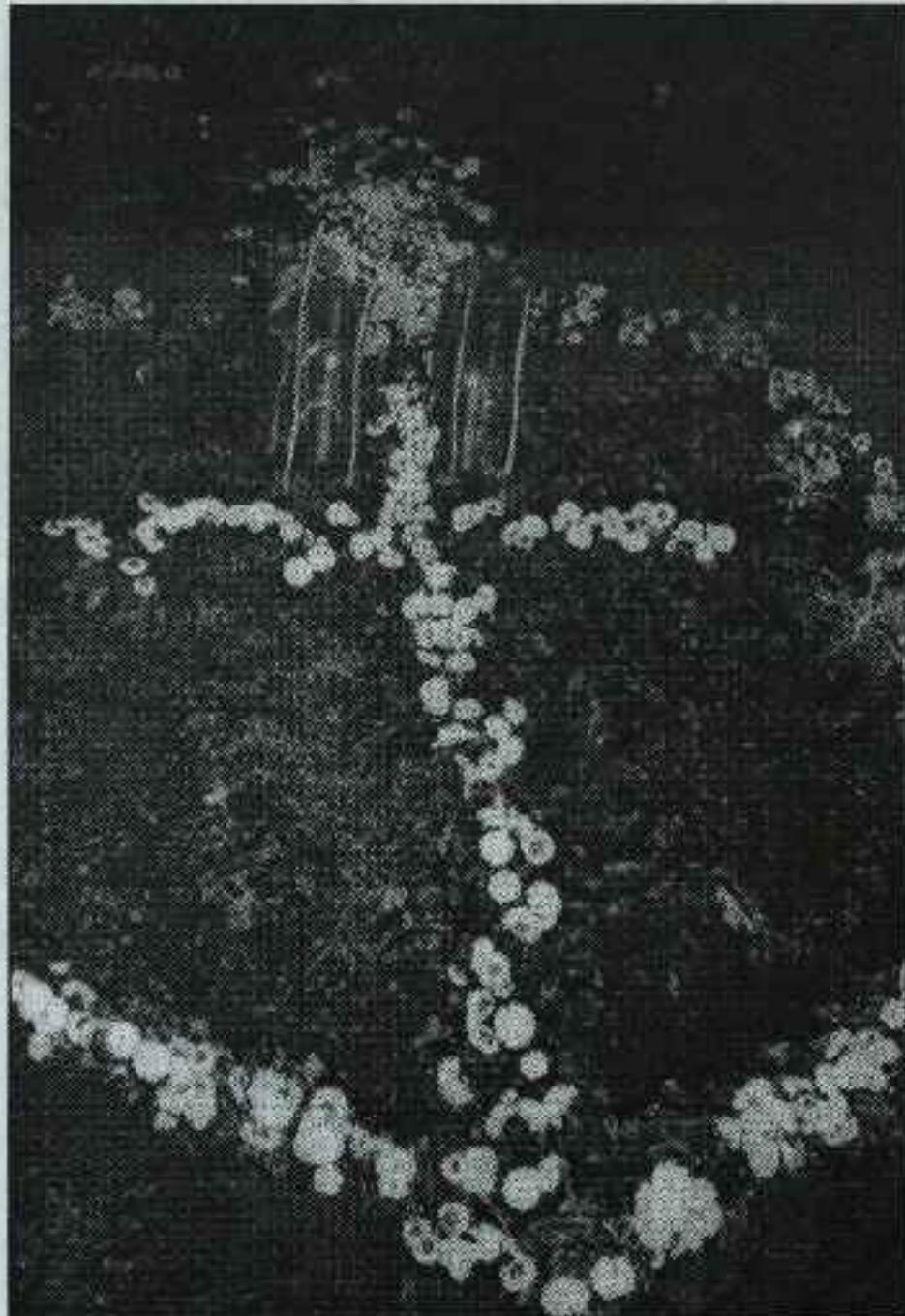

ŠIAURIEJI ATSIVERIMAI

Pasvalio krašto kultūros, istorijos laikraštis

1999 m., lapkritis, Nr. 8

LAPKRITINIAI ILGĖJIMOSI KELIAI

Lapkričio gūdumos jau negailestingai gobia mūsų Šiaurės žemę ir mus pačius: šalčiu grumba širdis, regėdama nuo medžių vėjo drengiamus paskutiniuosius dar gyvus lapus, greito vakaro sutemose išnykstančias bejegių laukų lygumas, vis aštriau jausdama vidun įkyria besiskverbiantį rudens beviltiškumą.

Rodos, šį gūdų metą esame labiausiai pažeidžiami, perpučiami ir... reikalingi išėjusių anapus - į amžinuosius namus - pagalbos. Tad gal ne atsitiktinai į lapkričio gūdumas Rėdos ratas atritina senąją baltų Ilgių šventę, kurios pirmają dieną ant artimųjų kapų uždegtoji žvakė veria mūsų esatį stiprybės šviesa - į savo bejegystės

tuštumą pasikviečiam juos - išėjusiuosius... Ir kai jie sustoja mūsų meilėje ir ilgejimesi - tampam vėl, lyg tasai Antuano de Sent Egziuperi Mažasis Princas, atsakingi už jų - išėjusiuų atminimą...

Lapkritį labiausiai ir pajaučiam atsakomybę už tuos mūsų krašto didžiuosius, kurių dvasios šviesa išaukštino ši Šiaurės dangų. Ir ilgimės jų, eidami atminimo keliais: po trupinėlių rankojame tų žmonių kadaise sukauptą dvasios turą, ženkliname jų gimtujų sodybų vietas. O ir savo sąžinę patikrinam rokuodami, kiek jų - didžiujų - dar tebera už atminimo ribos. Tik įvardijam kažkodel tą ējimą atverimui, jamžinimu, patys tarsi bijodami prisipažinti sau, jog tai - paprasčiausias ilgėjimas tų žmonių spinduliuotos stiprybės, ilgėjimas, gražiausią prasmę įgaunantis Vėlinių aštuontadienio žvakės liepsnoj, ilgėjimas, lygiai toks pat krikščioniškosios meilės pajautos virpesys kaip malda ir auka.

Ši - Laisvės Kovų minėjimo metų - lapkritį kaitrausią atminimo liepsną norėtusi išsaugoti tiems mūsų krašto didiesiemis, kurie pokary atidavė save Tėvynės laisvei ir dauguma ligi šiolei tebeguli nežinomuos kapuose. Įsiklausykim į jų vardų amžinybę... Dekim atminimo žvakę parvalkiečiui poetui Broniui Krivickui, tam skrybėlėtajam keistuoliui, aštuonerius metus (laimini, Dieve, savo išrinktuosius: aštuoneri metai akivaizdoje tų miško broliams duodamų vienerių ar net pusmečio) klojusiam miškais kartu su mirtimi ir kūrusiam didingiausią pasipriešinimo poeziją ir prozą, dovydiškiui žurnalistui Julijonui Būtėnui, baisiausiose nevilties sutemose iš laisvojo gyvenimo sugrįžusiam... savon mirtin, bet - Tėvynėje kartu su broliais, pasvaliečiui karininkui Vladui Juozokui, paskutiniajam trečiosios Šiaurės Lietuvos Laisvės Armijos vadui, daug galėjusiam, tik nespėjusiam, kurio pagarsėjusian būrin partizano priesaikos priimti eldavo aplinkinių būrių partizanai, migoniečiui „Miškų sakalų“ būrio partizanui ir metraštinkinkui, Jonui Uogintui, rašiusiam mūsų krašto laisvės kovų metraštį, deja, lig šiol dar nesurastą, dekim atminimo žvakę visiems to paties likimo broliams... Uždegta atminimo žvakę saugokim nuo istorijos skersvėjų, žinodami, jog žuvusiųjų auka nepavaldi nei istorijos klastotojams, nei laikui. Kartu apmąstykimė: ar mūsų krašto partizanų atminimas jau tokis didelis, kad gebēsim ateinantiems į Laisvės Kovų minėjimo metų konkursą „Lietuvos kovų ir kančių istorija“ moksleiviams įvardyti jų vardus ir darbus...

Nebijokime vaikščioti lapkričio ilgėjimosi keliais - jei būsime savin priėmę Broniaus Krivicko, Julijono Būtėno ir visų jų likimo brolių dvasios stiprybę, nepaklysiame...

Broniaus Krivicko 80-osioms gimimo metinēms

Tik tas paukštis buvo laisvas, kur, turēdamas sveikus sparnus, nepaklausē savo kraujo balso: atsiskyrē nuo būrio, lekiančio pietu link, ir, nutūpēs medžio šakon, žvilgsniu palydējo lekiančius.

Bronius Krivickas

IŠ NEBŪTIES SUGRIŽĘ RANKRAŠČIAI

Paimi į rankas Broniaus Krivicko apie 1949-uosius piešuku perrašyto ketverių partizanavimo metų kūrybos sāsiuvinj ir jauti - kokia gili buvo viltis - išlikti savo kūryba. Tame paprastame sāsiuvinyje, kurio pirmajame puslapyje poeto ranka išvedžiota: „ŽIAURUSIS DIEVAS. Eileraščiai”, stropai gražiai rašysena surikiuoti eileraščių pluoštai: „Žiaurusis Dievas”, „Neužmirštuolei, žydinciai nakty”, „Poilsio valanda”, satyra „Po Stalino saule”, pabaigoje - Goethės lyrikos vertimai.

Tokių sāsiuvinj ne vienas pasiekė šiandienos laikus (o kiek dar nepasiekė).

Vienas sāsiuvinis pateko ir pasvaliečių Stasės ir Jono Talačkų globon (gaila, nepavyko sužinoti kaip). Ačiū jiems, deja, jau išėjusiems Anapilin, kad drėso saugoti. Jų sūnus Algis dėka sāsiuvinis buvo perduotas į saugias rankas ir ... pasiekė mus. Apie jo tolimesnį likimą rašo gydytoja Laimutė Serafinaitė: „Mano geras pažiustamas Algis Talačka 1959 metų vasarą gržo iš Mordovijos lagerio, kur prabuvavo daugiau nei dvejus metus. Mes tą vasarą dažnai susitikdavome, nes aš atlikau praktiką Pasvalio ligoninėje ir lankydavausi pas jo tetą, kur jisai gyveno su broliu Vytuku (tėvai Stasė ir Jonas Talačkos tuomet dirbo Biržuose). Kauno politechnikos instituto vadovybei neleidus tęsti studijų, Algis pradėjo dirbtį ir neakivaizdinį būdū mokytis Leningrade. Vėliau, jau gerai nepamenu, kuriais metais - lyg 1962 ar 1963 (aš tuomet jau dirbau Mažeikiuose), atvažiavo Algis, aplankė mane su tėvais, pasipasakojo savo gyvenimą ir man saugoti paliko piešuku rašytą be viršelių sāsiuvinuką, apie kurį tepasakė tiek, kad tai tikro miškinio eileraščiai ir reikia juos saugoti. Platinti tuomet buvo nelabai saugu. Mes su tėvais skaitėme, mano a.a. tėtė ypač pamėgo kai kuriuos eileraščius, šeimyninių baliukų metu net padeklamuodavo.

Išlaikiau tą sāsiuvinj ilgai - kol neišgirdau vieno eileraščio skaitant per radiją atgimimo metais, ar tik ne kokiais 1992-aisiais. Supratau, kad mano sāsiuvinėlis su eileraščiais - Broniaus Krivicko. Stilius tas pats. Nuažiavau į Vilnių ir atidaviau Broniaus Krivicko bibliografiją rengiančiai p. Paulei Mikelinskaitei. Tai ir visa paprasta istorija. Pasirodo sāsiuvinis Broniaus Krivicko ranka rašytas (daug tokių egzempliorių) buvo reikalingas, kad kas nors išliktu”.

Įsimastykim į tuos iš nebūties sugrižusius eileraščius, nesvarbu, kad kai kur išblokusios, nejskaitomas eilutės, bet tai grynoji išsipildžiusia išlikimo viltimi alsuojanti pokario autentika.

28. Iškard, nirkados

(Žueruvin sōstici)

Biros rauli netoli laikos.
Cam ūžilišai žvalnūs ant kaktos.
Mūsine, žaikos po tokiu.
Po tokiu būdymas salbas neužmūs.

Nirkad, nirkados
Gėdaugiai tuc rankos nepažeidus

Sūnūde mano mintys tos

Uždurydėnos tokios dažčios, balto,
Uždurydėnos tokios dažčios, balto,
Girėjai prisūtūs laukę, užpomo kaktos,
Mast vilti, vilti, vilti, vilti.
Prauso rauli netoli laikos
Po ūžilišai anta po kaktos...

Jau nuo tos skausmingos valando
Lėpi galos motina raudos

Ir kardin, skaudžią, malda, kartu
Kad negrūzo iš kautynės tos,
Kad ištysko kramtis ant kaktos,
Kad i rankos bartynio mėto,
Ten ant gatvių dulkinos karstos,
Krosto akmenys ant karzygo le-

Duodu žoli, prisiaskos šventos
Neatleisti pridiui nirkados.

Ir, kol išlikę men, išlikę nerkystos.

Ir, Ir,

Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir,

Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir,

Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir,

Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir,

Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir,

Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir,

Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir, Ir,

Ko laikų griūty mane lydēti,
Ko tu ryžais taip tvirtai tada,
Kai nuo kraujo žemė mūs juoda
Nesiliovė raudonai žydēti?

Ko tu ryžais duot man ranką brangią
Ir dalintis likimu žiauriu,
Kai atrodė, kristi jau turiu
Lyg tasai, kurs prie duobės jau žengia?

Ko be baimės į verpetą juodą
Tu žvelgi, kai uolon susiduoda
Ir suvirpa mūs trapi lytis?

- Nes aš pildau savo Dievo valią;
Jis man davė šviesią meilės galia,
Daug stipresnę nei tamši mirtis.

PARTIZANAMS

Jūs žinojot, kad mirtis jums gresia,
Prieš vergiją nuožmią kildami,
Bet, būrys po būrio žūdami,
Tęsiant kovą mirtiną ir drąsią.

Tik padangės téviškės paniurę,
Tik nešvinta rytas po nakties,
Tik vis einat jūs sutikt mirties,
Jai akysna atkakliai sužiure.

Pasiryžę ginklo nepadėti
Ir gyvybės kaina apmokėti
Išdidumą rasës atkaklios.

Kad dar vieną karzygiškas mitas,
Jūs krauju lig galos išrašytas,
Ją gaivintų atcities keliuos.

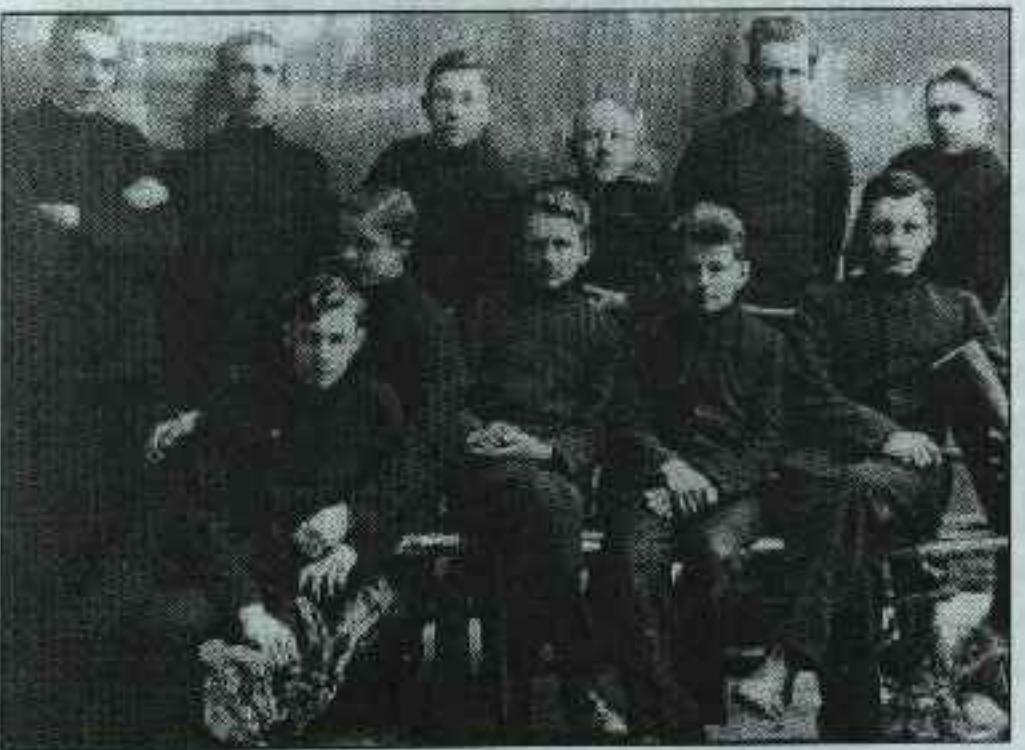
Broniaus Krivicko 80-osioms gimimo metinēms

Veronika Krivickaitė-Mikelinskienė

„VISO TEKO MATYT...”

Buvom mes keturių seserys, penki broliai. Viena sesuo Elžbutė mirė, ir vienas broliukas Povilas Suoste mirė.

Bronius éjo mokyklon jau Suoste. Mum bažnyčia netoli, jis bažnyčio tarnaudavo, žaisdavom nuéjé ant šventoriaus. Gerai mokinės, gerai jam sekés. Mokyklojo mažai ir klausdavo mokytoja, nes viská žinojo. Jis labai skaitydavo, mokydavos, tai kai né vienas nebepasako, tai: Krivickai, pasakyk. Ir Krivickas visad pasakydavo. Man net toks pavydas truputį bûdavo (mës kartu éjom pradinén mokyklon), kad man prasciau sekldavos. Bet tik tiek blogiau, kad ta galvytė jam plika pasidaré. Jis buvo apsirges išgaščio liga, teté nuvežé pas daktarą, daktaras nepripažista išgaščio ligos, tai buvo viena tokia moteris, kuri tuos priemečius gydo, na tai atvezém tą moterį, ji mamytė nuvedé į sodą, parinko tokią žolelių, sako: pašutink tu tas žoleles, užklok jam ant galvytés, apriskit tris paras laikyti aprišus. Palaiké tris paras, nuémé mamytė ir pradéjo verkt išsigandus: viskas nusiémé, visi plaukai, galva paliko kaip ubags balta. Kad ji bûtu pasakius, kad dvi paras laikyt, tai bûtu gerai. Bet ta ligą ir pameté - tuo paliko sveikas nuo priemečio. O galvytė paliko plika. Kiek tenai gydė gydė nuo pat mažens, vežiojo vežiojo visur... Pripažino, kad reikia skust. Kirpeja sako, kad nieko nér, bet reikia skust ir skust tą galvytę. Per savaitę du kart kvarco lempa degindavo. Kiek jam kainavo, kol tū plaukelių truputis užaugino.

Biržų gimnazijoje 1935 m. Bronius Krivickas trečias iš dešinės.

O Jonas ir Antanas Pasvalys éjo mokyklon. (Onyti reikéjo padét mamai - jos sveikata buvo nekokia. Ją pradinén leido, o paskui žemës ūkio mokyklon). Pasvalys jie baigé keturis skyrius ir atnešé tokį raštelį tetei, kad jis nueitų į mokyklą. Teté nuéjo į mokyklą. Mokytojas sako: Krivickai, tu vaikų neapleisk, leisk toliau mokinės, jiem labai gerai mokslai sekas. Teté parvažiavęs sako, kad mokyklon leis. O né vienai nenori - nei Jonas, nei Antanas. Mes, tével, neisim, - sako. (Cia dar Parvalkuos buvo). Ir néjo jie. Šituos katalogus mašinų turi susipirkę, kalba apie traktorius, apie kuliamašias - jiem tik tas svarbiausia - noréjo dirbt su traktoriais, kad tik dirbt. Tai teté rokuoja, ką dabar daryt. Reikia pirkst žemës -

gal tie mažieji bus tokie pat durniai, kaip štie. Kai teté pasaké, kad jei neisit mokinis, tai pirkim žemës, tai jie nieko prieš buvo. Žemë pirkit, bet mokinis neisim. Teté sako: nupirkis duvračius, vaikai, eikit. - Ne, nereikia mum né duvračių. - Na, kostiumus nupirkis naujas iš krautuvës. - Ne, nereikia mum ir kostiumų, neisim. - Bet, sako, imsiu diržą ir per prievertą išvarysius. - Žinai, tével, nieko nepelnysi mus per prievertą išvaręs. Taip ir paliko.

Suosto kunigas buvo tetés geras pažystamas, ir mūsų žemë pirkta iš Rygos vyskupų kurijos. O tas klebonas su vyskupu buvo labai dideli draugai. Jis užgarantavo, kad Krivickas galėtų iš banko paimit pinigų. Pasiemé iš banko dešimt tûkstančių, vél dešimt tûkstančių lauké be jokių vekselių, be nieko. Triobas, viská pastaté. Jonas atvažiuoja iš Pasvalio vienkart ir sako tétei: aš susikalbëjau su urmo sandélio pardavéja, kad dios ant bargo traktoriu. Teté nenoréjo pirkit, bet vis tiek išskalbëjo ir išvažiavo. Na, parsivažiuoja traktoriu, žydas sako: oi, Krivickai, jūs matysit, vieną sezoną padirbkit, paimsite antrą komplektą. Taip ir buvo, išsipildé žydo pasakymas. Padirbo vieną sezoną, paémé antrą komplektą, tai jie abu ir dirbo. Tik Antanui ta nelaimė papulo. Jis važiavo į dvarą kult. Sutiko, kad tokį vokiečiuką pamokins važiuot. Antanas jis leido ant sédynés atsisést, vairuot, ojis atsisédo ant striukojo sparno. O pavaduotojas ant to ilgojo sparno sédéjo. Tas vokietis kažkaip jleido traktoriu į tokią duobutę. Antanas padavé tą kojā į priekį ir ją sučiupo rato pikis. Tarp ratų buvo tokios pikes, ir kiaurai perbedé. Ir negalejo niekaip išimt... Reikéjo varyti traktoriu atgal. Pavaré traktoriu, išémé tada. Buvo arklys, mat vežé žibalo bosą, išmeté tą bosą ir tuo į ratus idéjo, ir į Skaistkalnę, nes Skaistkalnė visai netoli buvo. Nenoréjo leist per rubežių, tai tas vokiečiukas vis tiek perléké. Parubežiniai pasiviję motociklu pamaté, kad visas kraujuos guli, nieko nebesaké, tik liepé ateit paskui pasiaiškint. Ir Skaistkalnė perrišo, iškveté sanitarię, išvežé į Bauskë. Bauskë buvo labai toli nuo Suosto, Jonas duvračiu važiavo į ligoninę žiurėt rytuoju dieną. Reikéjo dokumentai gaut, neleido be leidimo. Nemunėlio Radvilišky reikéjo gaut pažymą, Biržuos patvirtint, vél parašo Nemunėly reikéjo. Kol viská susitvarké, atėjo vakaras. Jis vakare sédé ant duvračio ir nuvažiavo į Bauskë jau ryta. Klausia apie Krivicką, sako: numiré. Bet jis negali išvaizduot, kaip taip greitai galéjo numiré. Klausia tū sesučių, bet jos nemoka lietuviškai. Tai pašaukė sesutę, kurj moka lietuviškai, pasaké, kad miré.

Prie brolio Antano karsto 1940 m.

Pinigu neturejo pasièmęs tiek, kiek reikia dël grabo. Jis vél dviračiu leidos į namus, pasièmē pinigu ir vél apsigréžęs tuo dviračiu be miego leidos į Bauskë. Nupirką grabą, sesutęs, slaugés sutvarké, géliu dar apdėjo gražiai apie jį. Jonas pasisamđe sunkvežimj. Atevė iki rubežiaus, ir vél neleidžia važiuot į Lietuvą. Kavokit Latvijo. Matai, kokia buvo tvarka. Tai papuoł parubežinis, Antano pažystamas buvęs, tik per jį išeido į Lietuvą, bet mašinos neleido. Teté važiavo su arkluku parsivež nuo Latvijos rubežiaus. Pakavojom Suosto kapinés šventoriuj, kur broliukas jaunesnis. Tevai pastaté paminklą. Sakydam: jie laimingi, kad numiré. Tik tuomet buvo labai gaila. Bet paskui, kai pamatém, kad kitų brolių taip išmétē visus kaulus, tai atrodé geriau, kad jie numiré.

Kai antrākart užėjo rusai, mama ir teté - jie buvo vieni likę; sesuo Ona jau buvo išejusi, o Stasytė pas mane laikės - labai kankindavio. Ieškodavo brolių. Teté mušdavo per galvą. Muša ir sako: tavo galva dyka kaip puodas, bet labai gudri, nieko nepasakai apie sūnus. Tai sakydavo teté: kada ateis, aš juos pagausiu, jum nuvežiu. Ką jis žmogus daugiau sakys, kad namuose bunkery ir buvo sūnus.

Jam buvo labai geras načalnyko Ovčerenkos pirmá ranka - mūsų kaimynas buvęs - viská pranešdavo. Pranešé, kad namus degins. Jei nebūtų pranešęs, galėjo ir broliai sudęgt, arba būtų iššaudę.

Vieną dieną Morkūniukai atvažiavo ir sako: jūsų namus sudegino, mama, teté ir Stasytė jmeté į gryčią, užrémé ir sudegino. Aš žinojau, kad Stasytė pas mane. Na, tai aš ryte pasinkinkau arklį ir važiuoju žiurėt, kaip ten yra. Nuvažiuoju, tie namai jau sudeginti, dūmai dar rüksta. Užvažiuoju pas vieną kaimyną, pas kitą, nebežinau, nei kokie tie kaimynai, mat seniai jau jų nebemačius. Visi nieko nežino, tai aš pagalvojau: važiuosiu pas Armonienę - su ja mes gerai sucidavom - važiuosiu per degésius, per kiemą. Važiuoju ir girdžiu, kad kažkas vaitoja. Aš sustoju, apeinu tą krūmą, žiuriu: mamytė atsisédus ir verkia už krūmeli - namai sudeginti, dūmai rüksta... Verkia atsisédus, rankas susiémus. Priéjau, sakau: tai ko, mamy, verki? Ji dejuoja: kur mano vaikeliai, kur mano tévelis, tévelio nebér, išvežé NKVD. Sakau: važiuok pas mane, mamy, vis kaip nors išslapstysim, galési gyvent. Važiuojant sako: buvau pas Armonienę nuéjus, ten pabuvau truputį. Bet baisu, kad ir jai neužtraukčiau bédos. Aš vél čia atéjau, atsisédau ir galvoju: verksiu kol numirsiu. Tai aš ją parsivežiau pas save, mes ją dédinys vadindavom, kad nesuprastu žmonés. Pas mane ilgai pagyveno, paskui staigiai kažko susirgo...

Aš dokumentus buvau išstorojus - ir Stasytei, ir mamytei per gerus žmones dokumentus. Jau jos nebe Suostui, bet Saločiam priklauso. Stasytė ir vežé į Ratkūm, nebe į Suosto. Jis buvo susirgus, buvom sanatorijon Kaune išvežé. Parvažiavo į sanatorijos, dar į Daujénus buvo nuvažiavus, į Daujénų pargrižo, tuo į išvežé. Aš éjau atnešt maisto, mésos - vienas iš atvykusiu išvežt lydėjo, načalnykas liepé palydét, - tai aš ir klausiu: Aleksai, pasakyk, ar mus abi dabar veš, ar ją vieną. Aš žinojau, kiek maisto imt, ar visą mésą, ar palikt kiek. Sako: aš jus pažistu, tai pasakysiu, bet jus niekam nesakykit. Ovčerenka sako: paliksmi tą bobą, o Krivickaitė paimsim, bobą paliksmi - brolius susemsim. Jei, sako, abidvi išvešim, tai nebeateis broliai, nebebus kaip susemt. Tai matai, kaip buvo. Aš palikau tik kad brolius susemtu.

Mama miré keturiasdešimt septintu kovo septintą. Visa laiką stribai sédéjo - du stribai prasédéjo visą laiką prie grabo, ir į kapus nulydėjo du stribai. Vis lauké, kad vaikai ateis, bet mes nieko nepranešém, nes žinojom, kas čia dedas. Kai nulydėjo į bažnyčią, jie paliko prie šventoriaus, ir ant kapu

kiaurai - kol iškasé duobę - buvo. Kai iškasé duobę, tai jie atsitrauké.

O tetukas... Jį ménęs Biržuos išlaiké. Buvo baisia primušę, numeté prie rūsio durų ir numeté ten paliko beveik nebegryba. O jam tas načalnyko pirma ranka pašnypsté, sako: tu, seniuk, nejudék, gulék, o kai pastiprasi kick, šliaužk tollyn. Jisai taip ir padaré: pasilséjo ir pradéjo šliaužt šliaužt tar tokiai krūmeliai, ir iššliaužé. Tada jis nuéjo į Parvalkus pas Baranauską, pas senovinį kaimyną. Kokį laikelį pabuvo. (Ten ir brolis Jonas gerą laiką buvo, ir Ona su mergytém ten gerą laiką buvo - pas Baranauską. Iš pradžios Ona kai išvažiavo į Daujénų pusę, nuvažiavo pas mamytés broli - Jonas mat su mamytés broliu buvo atvažiavę; tada visi sédé ir išvažiavo, susikrovę į uorę malkas, maistą, šio to; pasièmē vaikus ir visi išvažiavo. Iš Daujénų papulo į pas Baranauską. Iš Baranauskų papulo į mišką. (Tokia pirtelė buvo miške, toj pirtelė ir gyveno). Aš apie teté nebaigiau pasakot. Jis tada Daujénus gyveno, toli. Aš išėjau vakare vélai. Jei su arkliu būčiau važiavus, tai tuo būtų pamatę, kad kas išvažiuoja, - aš pésčia išėjau. Mamytė paliko namie, Stasytė tada buvo sanatorijoje. Aš nicko nebijodavau, kad mane areštuos, kažkaip jau žmogus, buvai užsigriūdingas, nebebasu buvo. Užeinu pas mamos broli, prie Daujénų gyvena, pasiklaust: kur dabar mano teté, ar nejauti? Jis pasakė: pas Vadopalą. Nueinu pas tą Vadopalą, mums giminé prieina, klausiu, kur mano teté. Sako, nuéjo į krūmus, eik tu žiurėt, kad jis ko nors nepasidaro, visiškai proto nebeturi. Aš tuo ēinu, pamačiau, kad jis vaikščioja po tuos krūmelius. Jam buvau nunešus valgyt bandyčiu, dar mésos kiek. Jis toks patenkintas, kad nunešiau. Sako: tenai aš dirbu, kūtę drebui, molj keliu viedrais, bet valgyt taip prastai duoda - varškė separuotą. Sakau: eik pas mūs, vis jau kaip nors ištiksim, vis kaip nors išslapstysim. Na, jis prižadėjo ateit. Sakė, kad ateis į Pasvalio geležinkelio stotį ir liepé nuvažiuot jo parsivežt. Aš pareinu namo, pasipasakoju mamytei, ta pradéjo verkt, sako: mes nebegalésim būt, šiaip škandalijas, nepaslépsi niekur. Ką dabar daryt? Nutarém, kad reikia eiti pas jo seserį į Tetirvinus. Nueinu, prašau, kad priimtu broli, sakau: nebegalim mes kitaip, pas mane mamytė, Stasytė, sakau, priimkit. O ta sesuo nenoréjo priimt. Ji mat sena, labai bijojo. O jos dukté Onelė pradéjo rékt ant mamos: aš žiūresiu, aš priimsiu, kai sirgs, aš jí žiūresiu. Tai mes taip sutarém, kad jí rytoj nuvažiuos į Pasvalio stotį ir paims. Nuvažiavo, paémé jí ir parsivežé į namus. Jis dar kokį laiką pagyveno ir miré. Iš vakaro Onelė atejo pas mane, pasakė, kad jis jau slabnas, buvau nuéjus pasižiūrėt, nunešiau žvakiu. Paskui jau duoda žinią, kad miré. Bet tik, sako, nesiroykit né vienas iš savių, mes baisiai bijom. Na, mes nesirom. Pakavojo Tetirvinų kapus.

Toj Armonienés knygoy „Palik ašaras Maskvoje“ yra tokiai gandų. Tai jis vaikščiojo pakiemais, prašé duonos, mésos. Armoniené duodavo ir liepdavo išsinešdint. Bijodavo, kad jei jo neišvežé, tai jis koks šnipas dabar palikęs yra. Bet jis juk bijojo pasirodyt. Aš žinojau, kur jis visalaikai yra. Jis nešliaužiojo nei pagal Armonienés namus, nei niekur, nes negaléjo pasirodyt. Juk šitas načalnyko pavaduotojas sako: spausk tu, nebūk šitam krašte, - tai jis šitam krašte ir nebuv. Cia buvo tik paskleistas tokios žinios, kad jis miręs ant kelio, - kad jo nebcieškotu.

Stasytė išvežé į manęs. Stasytė į sanatorijos dar į Daujénus buvo nuvažiavus, paskui slapstés šiek tiek pas mūs, pas Mikelinskus nueidavo pasislapyt - čia pat gyvenom, kaimynysté. Ji man dar paraše keletą laiškų. Aš išsiužiau ir kleeti siuntinių, bet paskutiniai du sugrižo atgal - jau buvo mirus. Ją išvežé keturiasdešimt aštuntų birželio dvidešimt

Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus suteikė Rytų Lietuvos srities štabo nariui Broniui Krivickui - Vilniui Vycio Kryžiaus 2-ojo laipsnio ordiną (po mirties) ir įteikė jį seserai Veronikai Mikelinskienei.

D. BARYSAITĖS nuotrauka

antrą, o mirė gruodžio penktą.

Bronius iš pradžios buvo priregistruotas ten, kur gyveno, kur mokinės. Kai jis keturiadesimt ketvirtų vasarą šaukė į komisiją, nevažiavo tenai, o Saločiuose praėjo komisija ir saloteičiai paliko jį kaip mokytoją. Jis mokytojavo Biržuose šiek tiek, gyveno pačiuos Biržuose, bet kur, tai aš nežinau. Jam pranešė načalnyko pirma ranka: Broniai, pasitrauk, nes tave arčiaus.

Pas brolius buvau du kartus nuėjus į bunkerį. Po jaujos pečium buvo iškastas. Aš buvau išlipus, ir vieną, ir kitą kartą. Galvojau, kaip jie ten gali būt: bunkeriukas mažiučiukas, lempelytė mažutė žiba, trys gali sėdēt arba gulėti. Po tą klojimą kiek ieškodavo su šunim! Bet jie mat turėjo žmogaus mėšlo

bunkeryje bidone. Tai šunys užuodžia ir jau toliau nebeieško. Mamytė nunešdavo jiems valgyt - eidama malkų. Antrą kartą kai buvau, tai tada jau Juozo nebebuvo, buvo jau žuvęs, tik dar Bronius su Jonu buvo. Bronius Suoste pas Giedrikię ilgai išsilaike, pas tokia moterelę. Jos vyras aklas, o brolis tai baisias didelis komunistas buvo, bet jis ne, - niekas namų nekrėsdavo. Pasikvietė mus pas save, paklausė apie Broniu, apie Joną, mes visi ginamės, kad nieko nežinom, jis sako, tai aš jum pasakysiu, kur jie yra. Ir pasakė, ir pasikvietė juos pas save. Ji mirus, tik duktė gyvena netoli Skaistkalnės. Matai, buvo geru žmonių.

Paskutinįkart Broniu mačiau, kai jis Biržų girijo buvo.

Ramybės vis nebuvo, vis pas mus ir pas mus tie stribai. Būdavo, atvažiuoja vakare. Načalnykas kulkosvaidį į gryčią įsineša, pasistato vidury gryčios, o kiti aplink sodybą aptoja. Vasara žaliais apgaubtais, žiemą - baltais. Kamuodavo mane, mušdavo, spardydavo. Ant kūtės būdavo šiaudai, kūtės didelės, triobos visos valioj, jokių gyvulių, nieko, visos durys atdaros, ir varydavo mane ant kūtės aukšto nakties laike. Aš lipu, o jie į mane šviečia prožektoriumi ir šaudo iš automatu, per pažastis iškiše. Jie galvojo: kad mane kankins, tai ką nors gero laimės. Kad ir kankino, vis tiek nepasakiau, galvojau: kad nušaus, tai mane vieną, o ne juos visus. Nebebaisu buvo mirt.

Tai mat, kaip buvo. Visko teko matyt, visokiu baisenybių. Gauni per ausį, nugriūni, pajunti, kad jau spardo kojom. Sveikatą taip ir suspardė, gali sakyti.

Vilnius, 1999, vasario 16

Užraše Virginijus Gasiliūnas

Broniaus Krivicko 80-osioms gimimo metinėms

Paulė Mikelinskaitė

POETO JAUNESNIOJI SESUO STASYTĖ

Lyg dabar matau ją: vidutinio ūgio, daili, labai gražias, vešliais, stambiom garbanom ant pečių krintančiais šateniniais plaukais, mielom, išraiškingom akim, liūdnai besišypsanti. Likimas mus suvedė 1945-aisiais, tais rūščiais ir neramiais pokario metais, kai niekada nebuvai tikras dėl savo ir artimųjų rytuojaus. Stasytė pokario audros nubloškė toli nuo tévų namų. Ji su Motina atvyko pas savo vyresnįjį seserį Veroniką, kuri gyveno mūsų kaimynystėje. Kai pasidarydavo ten nesaugu, glausdavosi pas mus. Stasytė buvo keleriais metais vyresnė už manę, bet tai netrukėd mums rasti bendrą kalbą, net artimai susidraugauti. Dar daugiau.

Tarp mūsų iš karto užsimenzę tikras dvasinis bendravimas. Ji skyrėsi iš kitų mano draugių: buvo lyg paženkinta vidiniu taurumu, dvasingumu bei susikaupimu. Tikriausia, todėl, kad jau tada teko daug išgyventi: dar vokiečių okupacijos metais tragiškai žuvo vyresnysis brolis Antanas, dabar neteko gimių namų, broliai partizanai kickvienu dieną žiūrėjo mirčiai į akis... Mane iš karto sužavėjo jos poetiška siela, nuoširdumas, mokėjimas gražiai, vaizdingai pasakoti. Ne mažiau žavėjausi ir jos gabumais bei darbštumu: ji labai gražiai mezgė, dailiai siuvo ir niekada nebuvė be darbo. Tačiau labiausiai nustebino jos didžiadvasiškumas. Būnant pas mus, jas ištiko baisi nelaimė: žuvo sūnūs-brolis Juozas ir Stasytės mylimasis. Stasytė tą baisią žinią išgyveno stebetinai didžiadvasiškai ir susikaupusi. Ji nepaprastai kentėjo, bet to skausmo stengėsi niekam nežakrauti. O kaip ji mokėjo gousti ir raminti savo Motinę, tą be galio micla, nuoširdžią ir kukliaj Lietuvos kaimo moteri! Nėra abejonės, kad joms stiprybės teikė gilus tikėjimas Dievu ir meilė Tėvynė Lietuvai, už kurios laisvę buvo pasiryžę paaukoti brangiausią joms žmonių gyvibęs.

Kaip parodoksą nenoriai prisimenu to meto savo „nesékmę“. Nuo pat vaikystės mėgau darbuotis darže ir sode. Tą pavasarį pasisodinau braškių. Jos gražiai prigijo ir subujo. Norėjosi, kad braškės dar greičiau augtų. Nešykdėdama patrėšiau jas avui mėšlu. Ir koks buvo mano nusivylimas, kai pamačiau braškes pajuodusias - „nuvirintas“. Vos neverkiau ir, žinoma,

skubėjau (Dieve, kokia tada buvau vaikiškai nesuprtinga) pasiguosti Stasytei. O ji, taip kentėdama, nesibodėjo mane raminti ir gousti. Tik daug vėliau aš supratau, kad žmogus, prisięgtas didelio skausmo, kenčia tylaiai, nesigarsindamas. Daug šneka ir guodžiasi, kai ištinka menkos bėdos.

Likimas Stasytei ir toliau buvo negailestingas. 1946 metų ankstyvą pavasarį, trumpai pasirugsi, mirė jos Motina. Stasytė po tos skaudžios netekties susirgo džiova. Gydėsi Panemunės tuberkuliozės sanatorijoje. Ten besigydant buvo išrastas streptomicinas. Ligoniams atsirado daug

Perlaidojant Sibiro tremty mirusia seserį.

vilties išgyti. Prisimenu, koki viltingą laišką paraše man tada. Nežiūrint visų skaudžių likimo smūgių, ji buvo dar labai jauna ir taip norėjo gyventi. Stasytė nuoširdžiai tikėjo, kad jos mylimai Tėvynė Lietuvai greit išauš Laisvės Rytas. Gydymas sanatorijoje buvo sekmingas. Iš sanatorijos grijo pasitaisiusi ir neblogos nuotaikos. Aš tuo laiku, išlaikiusi stojamuosius egzaminus į 6-tą klasę, mokiausi Pasvalio gimnazijoje. Laikė į Pasvalį ji man rašė, kad rečiskais nusigaudavo (eidavo pescia, važiuodavo arkliu) į Biržus, arčiau savo buvusių gimių namų. Su kokia nostalgija ji pasakojo apie savo gimiūsios kraštas: „... kaip gera susitikti su savo krašto žmonėmis, tik labai liūdna, kad daug kas pasikeitė ir daug ko trūksta...“ Dieve, juk trūko brolio, mylimojo, draugų, tokių jaunystėje padėjusių galvų už Tėvynę. O sužinodavo (kai kada ir susitikdavo) apie brolius - Bronių ir Joną: jie dar gyvi, jie dar kovoja, jų buvimas jai teikė jėgų gyventi, tiketi ateitim. Ketino važiuoti pasitikrinti sveikatos ir, jei reikės, dar gydysis sanatorijoje, o jei nebercikės - gydysis ambulatoriškai. „Ne taip jau blogai jaučiuosi, gal ir pasveiksiu per keletą metų, žinoma, jeigu Dievas padės“, - guodėsi ji. Tai buvo viltingas 1947 metų pabaigoj rašytas laiškas. Visai kitoki laiškai gava 1948 metų pavasarį. Jame buvo jaučiamas nerimas ir bloga nuojauta. Tai ryškiai atsisindėjo parašytame ketureilyje:

*Tuščios ir kankinančios slenka dienos,
Ir širdį juosia prieplanda gelšva.*

Ant kryžiaus kentia liūdnas Kristus.

Po kryžium rymo Lietuva.

Netrukus Stasytė vieną, be artimujų, ištrėmė į Sibirą. Varginančią tremtinės kelionę atlaikė, vasarą, rudenį dar pagyveno, o žiemos pradžioj Stasytė užgeso. Brolis Bronius, sužinojęs apie jos mirtį, cilčiai „Seseriai“ rašė:

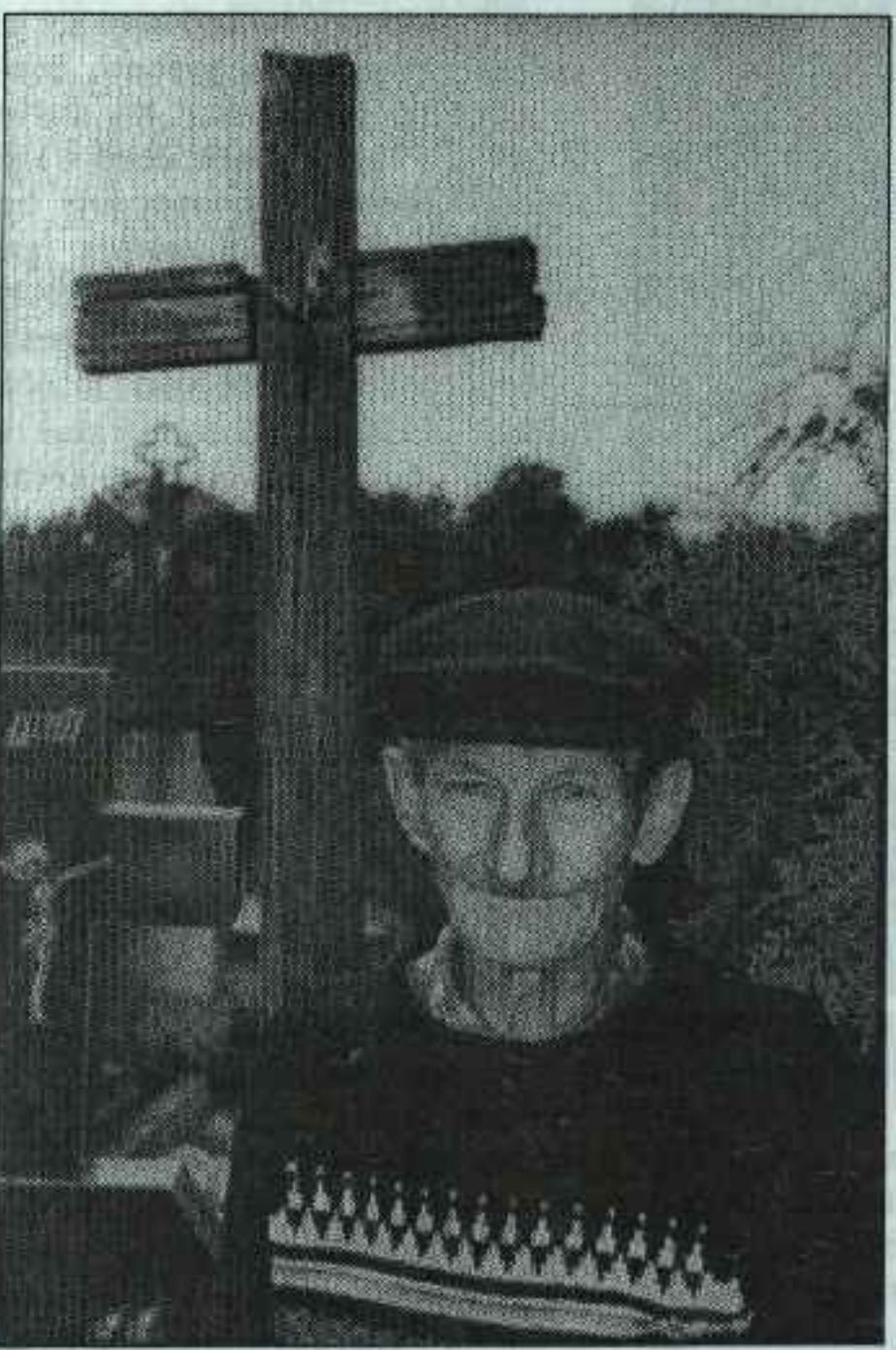
*Tavo kapą man širdy reiks nestis,
Nors matyt neteks jo niekada.*

Tremtiniai ji pylė su rauda...

*Kam rūpės jų puošti ir taisyti?
Greit jo taigoj né žymės nebus...*

Ačiū Dievui, brolio poeto žodžiai neišspildė. Po 44 metų (1992 m.) Stasytės palaikai pervežti į Lietuvą ir gražiai palaidoti Pasvalio rajone, Kyburių kapuose, šalia Motinos. Kapas dažnai lankomas ir gražiai puošiamas. Visų Šventųjų dieną ir per Vėlinias ant jos kapo plevena žvakutės. Ir šventai tikiu, kad Stasytės kauleliams ramu ir gera gulėti Tėvynės Lietuvos žemeje, kurią ji taip mylėjo ir brangino.

Broniaus Krivicko 80-osioms gimimo metinēms

Vladas Strigūnas Putiliškių kapinėse.

Broniaus Krivicko amžinojo poilsio vieta
Putiliškių kapinėse.

V. DULKĖS nuotraukos

Per ilgai, į nebūti pasvirus,
Žengė žemę per bevaisius tyrus,
Kol sustojo šiam mirties take,

Kad už kaltę, josios padaryta,
Ir už švesų būsimajį ryta
Sumokėtū šia auka klaikia.

Bronius Krivickas

Tai buvo 1952 m. rudenį. Sekmadienį, anksti ryta, aš buvau išejės į mišką grybaut. Grybaudamas išgirdau keistą ūžesį, kuris skrido nuo miško pakraščio. Buvau jau pilnā krepši prisirinkęs baravykų, matau - atbēga švogerka Eigirdienė ir sako: „Vladai! Visas miškas apsuptas ruskiu... Nebevaikščio. Bēk namo...“ Aš palengva, neskubėdamas einu, baigiu išeit prie savo grycios palei Nevėži, tik suriko ruskis: „Stoj! Stoj!“ Ir aš sustoju. Matau, telefono laidai netoli nutiesti, o mano namai buvo kitapus Nevėžio. Parvarē tas kareivis mane į namus, čia, žiūriu, iš Kvetkų atvažiavus tetulē, visi į gryčią suvaryti, į lauką nicko neišleidžia. Ir taip per dieną.

Vakare nuėmė telefonu laidus, išleido mus į lauką. Aš nuėjau bulvių pasikast. Kai pradėjo šaudyt, tik granatos sproginėja. Ir visai netoli mūsų namų miške. Kitą dieną man pasakė, kad buvo padarytas naujas bunkeris, ruošesi į tą bunkerį persikelti visi partizanai, bet naujajame tuo metu buvo tik du atėję: Mykolas Blinkevičius ir Bronius Krivickas - Gintaras. Kitam bunkery, senesniams, buvo šeši partizanai; visur aplink rusai badē žemę metaliniais virbais, bet jū nerado, o štieji, kurie buvo persikélé į naujaji bunkerį, pavakariop, manydami, kad rusai praėjo, išlindo iš bunkerio, bet užėjo dar kita rusų vora ir juos nušovė. Nušovę nuo bunkerio maždaug už 20 m užkasė. Suguldyti buvo taip, kad vieno galva, kito kojos, vienas aukštelninkas, kitas kniūbščias ant pirmojo uždėtas. Ant viršaus dar užsodintos eglaičių, kad nebūtu jokios žymės. Kitą dieną ir kiek vėliau mes vaikščiojom ilgai, ieškojom keliese tų nušautuju, bet neradom. Tik po metu, per patį bulviakasį, tokiam Povilui Šulskui iš Raguvos prisispavo sapnas. Atėję pas jį tie du partizanai ir klausiajo, ko nieks jų neatkasta, nes visai netoli bunkerio jie esą pakavoti. Tada mes vėl keliese nueinam į tą pačią vietą ir randam iš po eglučių atkastą žvérių žmogaus ranką. Pranešėm tėvui Blinkevičiui, jis émė mūsus prašyt, kad mes padėtume jam atkast ir perlaidot sūnų ir tą Gintarą. Atkasime dalyvavę tėvas Juozas Blinkevičius ir mes, keturi vyrai: Antanas Morkūnas, Petras Teresevičius, Vladas Strigūnas, Vaclovas Bilyns.

Kai atkāsēm, tvokstelėjo balsi smarvė. Du vyrai iš vieno šono, du iš kito su basliais. Kai paimam, gyslos dar laikosi, o mėsos baltos drimba. Buvo sukalta didelė dézē, ton déžén sudėjom ir vežém ratais arkliu į kapines. Tėvas Blinkevičius dar atpažino sūnaus mélynos spalvos megztinį, kuriuo jis buvo apsirengęs. Važiavom per mūsų kiemą, dar kiemę sustojom. Tėvas dar spirito butelj davé, o kiemas ir per tą déžē tiesiog visas dvokia. Putiliškių kapuose lauké daugiau žmonių. Turėjo karbolio, švēsto vandenio. Duobé buvo jau gatavai iškasta, nuvežém ir palaidojom.

Netoli kapų gyveno kapų sargas, kuris kitą dieną pakelė triukšmą, kad be jo žinios atsirado naujas kapas.

Duobé buvo iškasta visai šalia tvoros, jėjus pro vartelius, dešinėje pusėje. Dabar ten Vinauskų kapas.

Vladas Strigūnas

1993 m. lapkričio 6 d.

Urašė Romas Kaunietis

Bendražygio liudijimai

Gotlandas. Rytinė pakrantė. Lietuva, regis, ranka pasiekama - tik 250 kilometrų Baltijos vandenų teškira nuo išsilgojo Tévynės kranto. Čia, toj Tévynės artuoj, jau keli dešimtmiečiai gyvena mūsų rezistencijos istorijos liudytojas ir saugotojas architektas Jonas Pajaujis. Architektas, nors lygai taip pat galėjo būti ir istorikas, ir rašytojas, ir filosofas, ir diplomatė. Lemtis nepagalejo jam šitų išskirtinių gabumų, bet nepagailėjo ir tremtinio dalios. Sunku suprasti viena - kaip žmogus ištvérė, štieki metų žiūrédamas Lietuvos pusę ir negalėdamas jos pasiekti: Tévynės krantas fiziškai priartėjo 1991-aisiais, po ilgų 47-erių metų gyvenimo svetimoje Švedijos žemeje. Tai pradedi bent kiek pajauti, jei ne protu, tai širdimi, tik pats atkeliaves Gotlandan, svetingon Jono Pajaujo sodybon ir savo akimis išvydės neįprastą reginį - lietuvišką gyvenimą Švedijos saloje.

I paprastą Jono Pajaujo namelį prie Laujankos, Alskogo parapijoj, šiųmetinę vasarą mane atvedė rengiamos atsiminimų knygos apie jo bendražygi Julijoną Büténą keliai.

„Privalėjau ir aš anuomet grįžti į Lietuvos miškus, būčiau kartu su partizanais po velčia gulėjės“ - nostalgiskai karčiai pradeda Jonas mūsų nelengvą keturių dienų pašnekęs - grįžimą į rezistencijos laikus. Bandau tikinti, jog kažkam būtinai reikėjo išlikti liudytoju dabarčiai - ateiciai, liudytoju ne vien atminties žodžiu, bet ir išsaugotais dokumentais. Tik kažin ar verta tikinti - juk išpareigojimai bendražygiui Juozui Lukšai, tuo pačiu ir visai rezistencijai tapo neužgyjančia žaizda.

Pfullingena, 1948 m. liepa.

Jonas Pajaujis pirmoje eilėje pirmas iš dešinės, Juozas Lukša, pritūpęs viduryje, Julijonas Büténas antroje eilėje trečias iš dešimtės.

Dar 1949 m. Juozas Lukša suteikia tuo metu Švedijoje gyvenančiam Jonui Pajaujui rezistencinius išpareigojimus: "Remdamasis išgaliojimais Nr. 1002 iš 1947 metų gruodžio mėn. 14 dienos, išduotais vyr. Lietuvos rezistencinio - politinio organo krašte - BDPS Prezidiumo Pirmininko, pavedu p. Janoniui (Jonui Pajaujui - V.K.) atstovauti Lietuvos rezistenciją" (Skrajūnas, Išgaliojimas Nr. 6, Vakarų Europa, 1949.6.30). Šitos pareigos pirmamos ir kaip konkretus apsisprendimas pačiam vykti į kovojantį kraštą.

"O dabar, kai Liuto Mockūno knygoje "Pavargęs herojus" suradau faktą, jog buvo gautas Skrajūno pranešimas dėl sustiprinimo atsiuntimo iš Vakarų, tai man kyla įtarimas

- juk tai galėjo būti Skrajūno pranešimas, kad mane šaukias kraštan, ir Juozas Brazauskas su Stasiu Bačkiu turėjo tą pranešimą gauti - jie žinojo apie mano apsisprendimą tokiam žygui, kodėl nei vienas, nei kitas man jo neperdarė?.. Ir vėliau man apie tai niekada nėra užsiminė. Keista, o pulkininkas Blažys vieną dieną vargino mane, mėgindamas įrodinėti tokio žygio beprasmikumą, vadinas, jis žino... Taigi man buvo duotas toks pat, kaip ir Julijonui, apsisprendimas, tik tiek, kad manęs nepašaukė..." Neigydendinto apsisprendimo ilgesys ir supratimas, jog tuo metu kraustui gyvybiškai truko intelektualinių jėgų, stipresni už liudytojo išlikimo būtinybę. Susimąstai: o gal štie žmonės norejo išsaugoti... liudytoja.

Nors tiesioginis pašaukimas vykti į kraštą nepasiekė Jono, bet jisai, pasukęs rezistento keliu pirmosios sovietų okupacijos metais - buvo ateitininkas, perejės pogrindininku nacių okupaciją, kalėjės Štuthofe, negalejo išsižadeti prisiimtos pareigos Tévynėje ir po karo, gyvendamas Švedijoje, kur taip arti okupuotojų Lietuva. Gal todėl pirmasis bandymas pasiekti Lietuvos miškus įvyko dar Juozui Lukšai tebesant Vakaruose - iš pietų Švedijos vokiečiai turėjo laivu perkelti antrają pasirýčių grupę: Joną Pajaujį, Gintautą Bügą ir Kazimierą Pyplį į Vakarų Vokietiją. Deja, žadėto laivo nei vieną, nei kitą kartą nesulaukė. Bet apsisprendimas grįžti tebegaliojo. 1949 m. gruodžių buvo susitarata su Juozu Lukša pačiam pasirinkti palydovus ir laukti pašaukimo. Palydovai buvo pasirinkti ir buvo laukiama, bet lemtis šikart skyrė liudytojo dalią.

Po žemiškosios egzistencijos prasmės apmąstymu Jono minties vingis suka į nacių okupacijos metus, į jo ir Julijono Büténo pažinties pradžią. "Julijonui pirmą kartą ranką paspaudžiau 1944 metų kovo pirmosios dienos ryta Vietinės Rinktinės štabo prieangelyje. Gaves išakymą iš LF'o organizacijos skyriaus viršininko Povilo Šilo, kartu su dar ketvirtu jaunuoliu: Julijonu Büténu, Juozu Prapuoleniu, Juozu Vaičaičiu ir Antanu Repšiu tą dieną prisistačiau pulkininkui Jankauskui pirmojo generalinio tarėjo ištaigoje, Mickevičiaus gatvėje, kur buvo įsikūręs štabas. Pulkininkas nurodė mus į kitą kambarį ir pristatė skyrių viršininkams, pasidalijusiems mus. Kiek supratau, tos "dalybos" buvo iš anksto sutartos. Tapova Vietinės Rinktinės štabo bendradarbiais. Tik dirbova ne tame pačiame skyriuje: Julijonas - II-me (žvalgybos, spaudos), o aš - III-me (mobilizacijos)". Tokiomis aplinkybėmis įvyko pirmasis judvieju susitikimas. Lig tol pažintis buvo lygmenye - iš tolo: matydavo Julijoną ateitininkų sąjungos renginiuose, žinojo esant jų autorių tarptautinės politikos apžvalgų, spausdinamu "XX amžiuje", žinojo ir apie jo prazuvimą iš Kauno sovietams Lietuvą okupavus.

Darbas skirtinguose skyriuose neleido jū pažinčiai giliau išspilsti. Bet rezistento atmintyje išlikę svarbūs liudytojai, išryškinantys Julijoną Büténo reikalingumą tuo metu Lietuvoje, patikslinantys jo sugrįžimo iš Berlyno laiką: "Julijonas, mano manymu, kai buvo pradėta organizuoti Vietinė Rinktinė, tebegyveno Berlyne; jis iš ten atšaukė kaip būtiną karininką Rinktinei. Apie Julijoną Kaune nieko negirdėjau iki jis sutikau štabe. Aš žinojau, kad jis 1942 m. pavasarį išvyko Berlyną kaip dienraščio "I laisvę" korespondentas, o iš Berlyno ne taip lengva tuomet buvo

sugrūžti...". "Julijono pagrindinis darbas štabo II-me skyriuje buvo paruošti informacinius pranešimus, Vietinės Rinktinės deklaracijas, gen. P. Plechavičiaus kalbas per radiją, informuoti spaudą; tas jo pareigas galima įvardinti maždaug taip: štabo karininkas spaudos ir informacijos reikalams" - konkretūs nurodymai padeda išskaidyti sukurtą mitą, jog Julijonas buvęs gen. P. Plechavičiaus adjutantas. Prisimenami ir su pogrindžiu susiję faktai: "... štabe dirbdamas, Julijonas teberaše tarptautinės politikos apžvalgas ("Lietuvos fronto biuletenui"), kurias spausdinimui pateikdavo Antanas Strabulis - tokia jau buvo frontininkų darbo drausmė: nežinok, ko tau žinoti nereikia..."

Prisiminimai apie Vietinės Rinktinės gyvavimo mėnesius atskleidžia mažai žinomą tiesą: Rinktinė buvo kuriama su antinacinio pogrindžio organizacijų ir jų veiklą koordinavusio VLIK'o (gerai žinojusio esamą padėtį Lietuvoje) pritarimu bei neoficialiu atstovavimiu. Todėl ir Julijono Bütėno atėjimas į Vietinės Rinktinės štabą nėra atsiskirtinis, vien asmeniniu įsitikinimu paremtas (kaip buvo išprasta manyti), tai - būtinės atstovavimas pogrindžiu.

Vietinės Rinktinės štabo likvidavimas 1944 m. gegužės 15 d. išskyre Joną Pajaujį ir Julijoną Bütėnį: uniforamuoti štabo karininkai buvo areštuočių ir išvežti tos pat dienos vakare į Kauno gestapą - kartu su jais ir Julijonas; Jonas su kitais civiliais - paleisti. Bet neilgam laisvė: po keturių dienų buvo gestapo suimtas ir pradėjo savuosius kančių kelius Štuthofe. Susitiko tik po ketverių metų Vokietijoje. Abu - vokiečių išblockštis iš gimtosios žemės. Julijonas iš Salaspilio koncentracijos stovyklos (po keliu mėnesių priversti darbo fronto ruože Latvijos teritorijoje) pateko į Gdynės lagerį, iš kurio pabėgo į Berlyną, surado laikiną priebėgą VLIK'o informaciniame biure (nuo 1946 m. - informacijos tarnyba); VLIK'u 1945 m. rudenį persikelus į Pfullingeną, iš jis ten apsigyveno. Jonas, po karo iškurdinus Švedijos, 1948 m. liepą į tą patį Pfullingeną atvedė rezistencinių uždaviniai - su Juozu Lukša ir Jonu Deksniu iš Švedijos atvyko į Vokietijos kurortinį miestelį Baden Badeną, kur buvo numatyta VLIK'o ir krašto veikiančios rezistencijos atstovų pasitarimas. Tris dienas vykusiuse posėdžiuose Jonas dalyvavo svečio teisėmis, su prof. Juozu Brazaiciu rašė pasitarimo protokolus, kurie tebéra išsaugoti lig šiol.

Pfullingenas, 1948 m. liepa
Julijonas Bütėnas stovi trečias iš kairės, Jonas Pajaujis - pirmas iš dešinės.

Susitikova po ketverių metų 48-ųjų liepos dešimtają Pfullingenę, po Baden Badeno pokalbių. Julijonas tuo metu dirbo VLIK'o informacijos tarnyboje pas Juozą Brazaicą, redagavo Eltos biuletenius. Nuo šios dienos prasidėjo ir

Julijono pažintis su Juozu Lukša. Juodu greit vienas antrą atrado - "abu buvo tos pat dviosios vaikai". Nors susitikimas Pfullingenė tetruko vos dvi savaites, tačiau užteko laiko išsikalbėjimams, atskleidžiantiems kai kuriuos mažiau žinomus bendražygio gyvenimo momentus. Pris Pfullingenė susitikimų prisiminimui Jonas sustoja ilgesniams laikui - čia ir jis pirmą kartą giliai išneka su Julijonu.

Rūpi vienintelį gyvą Baden Badeno pasitarimo liudininką paklausti apie galimybę Julijonui Bütėnui ir Juozui Lukšai susipažinti prieš tai pasitarimą. "Ne, tokiom galimybėm nebuvu nei laiko, nei sąlygų, jų susipažinimo pradžią žymi tų metų liepos dešimtoji". Taigi liudininko patvirtintas lyg šiol buvęs neaiškus Julijono gyvenimo faktas: jo ir Juozos Lukšos pirmojo susitikimo, nulėmusio visą tolimesnį gyvenimą, data.

Toliau gvidenami du svarbūs klausimai: Julijono Bütėno - LAF padalinio Tautinio Darbo Apsaugos (TDA) kovojo misija prieš pat sovietų - vokiečių karo pradžią ir jo ryšiai su švedų žurnalistais nacių okupacijos metais gyvenant Berlyne.

"Pfullingenė Julijonas pasakojo man ir Skrajūnui apie nepavykusį sienos perėjimą: jis su jumoru mokojo išdėstyti tuos "savo žygius" karui prasidėjus. Kaip supratau iš jo pasakojimo, tai jis kažkur apie Liubavą turėjo pereiti sieną kartu su vienu draugu savaitę prieš karui prasidedant. Bet jiems ižengus į neutralią zoną, staiga pasipylė raketos iš sovietų pusės ir alarmuojuantys šūviai, tai jiedu turėjo skubiai atsitraukti Vokietijos pusėn" - dar vienas liudijimas apie nepavykusį žygį sovietų - vokiečių karo išvakarėse prisideda prie daugelio tokų pat liudijimų. "Jis buvo paskirtas sekti vokiečių dalinių per Lietuvą, tad pirmą karo savaitę Kaune negalėjo būti" - toliau teisiamas pasakojimas vėl gi paneigia spaudoje pasitaikančių tvirtinimą, kad Julijonas jau pirmąjį karo dieną pasiekė Kauną ir padėjo išleisti pirmuosius "I laisvę" numerius.

Julijonas Bütėnas, nuo 1942 m. gegužės vidurio dirbęs Berlyne kaip dienraščio "I laisvę" korespondentas, turėjo ir rezistencinių išpareigojimų: informuoti Lietuvos pogrindį (LF'ą, VLIK'ą) apie tuometinę tarptautinę padėtį ir perduoti iš Lietuvos pogrindžio gaunamą informaciją (apie vokiečių karinių dalinių išsidėstymą, bendrą situaciją Lietuvoje) į Švediją. Tokiam uždavinui vykdysti reikėjo labai patikimų ryšių su užsienio žurnalistais. "Musų antinacinio pogrindžio organizacijos gerai žinojo to laiko padėtį Europoje: tiek išvikius frontuose, tiek politikų susitikimus. Čia yra ir Julijono nuopelnų. Jis, tuo metu gyvenęs Berlyne, nuosekliai informuodavo LF'ą ir VLIK'ą apie politinę padėtį. Julijonas turėjo itin gerus santykius su švedų žurnalistais Arvid'u Fredborg'iu ir Bertil'iu Svanstrom'iu. Be to, yra pasakojęs, jog jam pavykdavo nemažai žinių išgauti iš Šveicarių, Italijos, japonų, turkų korespondentų" - skleidžiasi dar vienas gyvenimo tarpsnis.

Visgi pagrindinis šaltinis informacijai gauti ir perduoti buvo švedų žurnalistai. Ypač artimi ryšiai Julijoną Bütėną siejo su Arvid'iu Fredborg'iu, 1941-1943 m. Berlyne akredituotu švedų laikraščio "Svenska dagbladet" korespondentu, 1943 m. išleidusiu knygą "Bakom stalvallen" ("Anoj pusė plieninio pylimo"), kurioje analizuojami išvikių Lietuvos prasidėjus karui. "Apie Julijono santykius su švedų žurnalistais aš iš paties Julijono buvau girdėjės, kai po Baden Badeno susitikome. Vėliau Švedijos esam apie Julijoną išsišnekėj į su Arvid'iu Fredborg'iu. Jie susipažino Berlyne, kai Julijonas ten atsirado per pirmąjį sovietmetį. Fredborg'as

jam yra nemažai pagelbejės: perduodavo iš jo gautas slaptas Žinias Švedijos ambasadai, parūpindavo svarbiausią reikiamą informaciją. Reikalinga buvo ir jam Julijono pagalba, kai su vokiečių kariuomene kaip užsienio žurnalistas - Rytų fronto korespondentas 1941 m. birželio pabaigoje atvyko į Lietuvą. Savo knygoje jis rašo, kad dėka vieno draugo lietuviu iš Berlyno rekomendacijų teko dalyvauti uždarame mūsų aktyvistų posėdyje, kur vyravo optimistinės nuotaikos ir buvo kalbama apie Lietuvos armiją Rytų frontui. Fredborg'as tuomet išpėjės mūsų aktyvistus, kad nedarytų klaidos, kad Vokietija esanti jau ne ta, kurią jie pažista, Vokietija tapusi diktaturiniu nacionalistiniu judėjimui, neprapažistanti mažų tautų egzistencijos. Tai tas Fredborg'o minimas draugas turėjo būti Julijonas. Fredborg'as suprato padėtį Lietuvoje, jo paskutiniai komentarai knygoje: deja, Pabaltijo valstybės didžiojoje politikoje užtarėjų neturi ir jų gali laukti labai žiauri ateitis". Tokiam požiūriui susiformuoti iš dalies įtakos turėjo artima pažintis su Julijonu Bütėnu.

Prisiminė Jonas susitikimą su ateitininkais sendraugais Tiubingene: "iš Pfullingenė buvom nuvažiavę visi trys į Tiubingeną susitiki su ateitininkų sendraugų aktyvų. Juozas ten prisistatė kaip Švedijoje gyvenęs lietuvis. Vieną vakarą susirinkome partizanų dainų padainuot". Išlikusios tų susitikimų nuotraukos (darytos Juozu Pažemėnu) kalba susabdytom istorinėm akimirkom: jose jamžinti, regis, visam laikui taip ir likę jauni - Jonas Pajaujis, Julijonas Bütėnas, Juozas Lukša, Levas Prapuolenis, Vytautas Vaitiekūnas, Juozas Pažemėnas, Petras Kisielius, Stasys Daunys, Stasys Balčiūnas, Julius Kakaricka - skirtingu likimų, bet tuomet vienijami ateitininkų idėjos žmonės.

Tiubingenas, 1948 m. liepa.
Juozas Lukša (pirmoje eilėje viduryje) moko ateitininkus sendraugius partizanų dainų. Viršuje iš dešinės Jonas Pajaujis ir Julijonas Bütėnas.

Iš tų išskalbėjimų Pfullingenė susidėsto Julijono žmogiškoji charakteristika. "Jis priklausė žmonių "tylenių" grupei. Be reikalo burnos neatidarydavo. Didžiai nemėgo patriotinių tauškalų ir "herojus" garbinančių liaupsėjimų. Julijonas buvo tylus darbo žmogus, nors jumoro ir samojaus jausmo jam tikrai netruko. Subtiliai, nežeidžiančiai sugerbėdavo ir savuosius artimus draugus, ir dekadentiską Europon besiveržiančią "wood'o kultūrą" per dantį patraukti".

Maždaug po dvių savaičių abiejų laukė išsiskyrimas: Jonas Pajaujo ir Juozo Lukšos kelias suko į Paryžių, Stokholmą.

1949 m. VLICK'ui užmezgus ryšius su JAV Centrine žvalgybos valdyba, prasidėjo desantininkų ruošimo misijos okupuotoje Lietuvos darbai. VLICK'o žmonės negalėjo pasitiketi vien amerikiečių žvalgybos pareigūnais. Iškiilo būtinybė plk. A.Šovos vadovaujamame kariniame skyriuje turėti savo patikimą žmogų, siejantį amerikiečių žvalgybą - ruošiamus desantininkus - VLICK'ą, galintį paliudyti slaptą išvykių eigą. Tokiu žmogumi tapo Julijonas Bütėnas. Juozas Lukšas išgaliojimai 1949 m. gruodį vėl atvedė Joną Pajaujį į Vokietiją, į Miuncheną, kur tuo metu dirbo Julijonas.

Reikėjo šnekėti Skrajūno reikalais su plk. A.Šova, amerikiečių žvalgybininku Smith'ui, be to, latvių ir estų buvau įpareigotas tarsi ir dėl jų reikalų. Miunchene atsiradau pavakary, pernakvojau pas plk. Šovą, paskui mes ten tris dienas pluščioja... Pirmąją dieną vyko bendras pasikalbėjimas su Šovą ir "amerikonus" ne vien apie Deksnio radiogramas, bet ir apie padėtį Švedijoje, lietuvių, latvių, estų kolonijas; buvau atvežęs latvių centrinės tarybos ir estų tautinės tarybos paruoštas apžvalgas. Šnekantis vertėjo pareigos teko Julijonui. Taip vėl susitikom Miunchene. Daugiausia laiko su juo praleidom, analizuodam mano atsivežtas Deksnio radiogramas ir mėgindami iškinti pulkininką ir poną Smith'ą, kad tai ne pogrindys dirbančio Deksnio, o KGB radiogramos. Itartina buvo jau tai, jog pirmoji radiograma pasirodė labai vėlai, bet svarbiausia - visose jose nieko konkretaus nenurodyta: jokių karinių, ekonominių daviniių, vien tuščiažodžiavimas. Didelį įtarimą sukėlė viena radiograma, kurioje minimi Lietuvos pajūryje tuo metu vykę rusų vadovaujami Baltijos tyrimai; lygiavertė tokia pat žinutė buvo išspausdinta sovietinej "Tiesoj", o šiā laikraščių aš gaudavau. Tą numerį gavau savaitę prieš minimai radiogramai pasirotant. Vadinas, telegrafoja tuos faktus, kuriuos gali rasti sovietinėj spaudoje. Kai, pamenu, koduodavom Vokietaičio radiogramas, tai ten būdavo nurodyti konkretūs faktai. Paskui turėjau paruošti reportą, prieš tai su Julijonu buvom nutarę, kad kategorisku išvadu pagrindimo reikėtu vengti, diplomatinis raporto tonas būtų labiau iškinantis. Mockūnas tą reportą savo knygoj cituoja, vertina, priskirdamas jį Brazičiui, matyt, jis bus suradęs prie Brazičio raščių. O tas reportas, komentarai yra mano ir Julijono bendras darbas: aš daviau faktus, jis literatūrą apdorojo ir vertė į anglų kalbą. Kas Julijonui ir man buvo aišku, atrodo, pulkininkui ir ponui Smith'ui taip ir paliko ne visai aišku". Stebimės anglų ir amerikiečių žvalgybų lengvabūdišku ištekėjimui, nukrypstam į išvadu ieškojimus, bet čia jau kita tema. Tik atminty lieka Jono žodžiai: „kaip tu iškinis svetimus, jei savų negali iškinti.“

Tėko Jonui Miunchene dar vienas uždavinys - kalbėtis su besirengančiais į Lietuvą virais ir aiškinti tuometinę padėtį Lietuvos. „Julijonas mane leido pas juos, pristatė kaip žmogų, gerai žinanti sąlygas Lietuvos. Jiems tiesiai išdėščiau, kad žinotų vykštą į tikrą mirtį, išlikti gyviems pusę metų tai tik maždaug 10 procentų šansas tebuvo. Dauguma iš jų ir nesiryžo“.

Bendras darbas Miunchene konkrečiai atskleidžia Julijono Bütėno 1949 m. prisiimtą misiją.

Po intensyvaus darbo dienų abu nuvyko į Kirchheim-Teck'ą aplankyt į kun. Stasio Ylos. Vėl suplūsta atsiminimai apie tą kelionę. Bet tai daugiau apibūdina Julijoną iš žmogiškosios pusės būtinėj aplinkoj. Tai buvo jų paskutinis susitikimas, vėliau Jono pastoge pasiekė pora Julijono priašių prie plk. A.Šovos ir Juozo Lukšos laiškų.

(Tęsinys kitame numeryje)

Spalio 14-ajā šventē īskila mūsų krašto žmogaus kompozitorius, „Čiurlionio” ansamblis įkūrėjo ir vadovo Alfonso Mikulskio 90-ąsias gimimo metines. Ta proga, norēdami prisiminti jo Pušloto krašte praleistus vaikystes ir ankstyvosios jaunystės metus, spausdiname ištraukas iš Vacio Kavaliūno knygos „Gimtosios žemės giesmė” (Čikaga, 1991)

Vacys Kavaliūnas

PIRMIEJI SUSITIKIMAI SU MUZIKA

Ramios ir gražios Pušloto apylinkės. Sodriu žalumu žaliuojančiais sodais apsuotos ūkininkų sodybos, javais banguoją laukai, su vis pasikartojančiais kalnelių ir aukštumų motyvais, žydičios pievos, išraižytos nuo pavasario potvynių ligi rudeniui liūčių vis tilstančiu upelių. Tolumoje - miškais mėlynuojanties horizontas ir piliakalnių siluetai. <...>

Čia gimė būsimasis Čiurlionio ansamblio vadovas muzikas Alfonas Mikulskis. Čia prabėgo ir keletas metų jo vaikystės, kuri G.Bachelard žodžiai, yra didesnė ir už realią tikrovę. Čia jis intymiai suaugo su jos vaizdais ir jų gelmėmis, su jos garsais ir spalvomis. Čia jis išgirdo ir pajuto ir gyvą bei intymią gimtosios žemės ir žmogaus dvasios simfoniją. Simfoniją, kurios jis jau niekad ir neužmiršo. <...>

Pirmojo pasaulinio karo išvakarėse Mikulskiai, nuomodami vis stambesnius ūkius, persikelia į Kauklių dvarą.

Kauklių dvaro senasis rūmams, kuriamė prabėgo A. Mikulskio vaikystė ir ankstyvoji jaunystė.

Čia kita aplinka ir kita nuotaika. Visur platu ir didinga. Keliu, artėjančiu prie dvaro, jau iš tolo pasitinka topolių alėjos ir atlydi ligi pat vartų. Kiemo viduryje - didžiulė klomba, apsodinta serbentų ir agrastų krūmais. O jos viduje - žyruoti takai, akacijos, gėlių lysvi raštai ir suoliukai. Čia kitados senieji dvaro savininkai susėdė šnekūčiuodavosi ir vaišindavo vasara pasitaikančius savo svečius. Čia padvelkia seniai išnykusi pracietys dvasia.

Visą dvaro aplinkos erdvę dominuoja aukštai iškilę jovarai, dažni mūsų liaudies dainų personažai. Išdidūs ir ramūs stovi jie prie akmencinių laiptų ir medinių gonkų, nuo senatvės jau kick pakrypusių. Toliau - prieangis, o iš jo kelerios durys į erdvius kambarius.

Eini ir keistai suaidi žingsniai. Atrodo, kad jie ne tavo, o tu, kurie čia kitados gyveno ir jau seniai išejo. Ilgesinga praeities nuotaiką didina ir senas rojalis. Tylus ir susikaupęs stovi jis viename salono kampe. Tačiau jaučiamas - jis gyvas. Kai Alfonas, slaptai atėjës į saloną, nedrasiav paspaudžia pirštu juodą ar balta klavišą, jis išbanda. Ir tuščioje erdvėje nuskamba vienės jo aidas.

Dideli ir erdvūs ir kiti dvaro trobesiai: kluonas, klėtis, tvartai, o ypač arkliédés. Jos ir patraukia vieną vokiečių

kavalerijos dalini, kuris čia sustoja ilgesniams laikui.

Tai nauja ir be galio įdomu Alfonui: nesuprantama raitelių kalba, jų uniformos, miklūs arkliai, bližgančios kamanos ir balnai. Ypač įdomūs dvaro laukuose vykstant raitujų pratiniai! Juos, atsirėmës į sodo tvorą, stebi jis nuo pradžios ligi pabaigos.

Tačiau įdomiausi vakarai. Salonu nuaidi sunkūs žingsniai ir metalinis pentinė žvengėjimas. Paskui - visiška tyla. Alfonas, prisiglaudęs prie durų, klauso ir laukia. Suskamba rojalis. Ir visą saloną užlieja nuostabūs garsai, kuriuose atskleidžia dar niekad negirdėtas ir pasakiškai gražus pasaulis.

Alfonas stovi prie durų ir klauso, paskędamas muzikos garsuose, nors ir nežino, kad čia didžiųjų pianino muzikos milžinų - Šopeno, Liszto, Schumano - sielos dialogas bei ilgesingas jų dvasios veržimasis į nuostabų grožio pasaulį.

Skambina vienas raitelio dalinio karininkas. Ir skambina jis gana ilgai. O kai pagaliau rojalis nutyla, jis dar valandėlę sėdi ir nejuda. Atrodo, kad muzikos garsuose atgijo toli paliktą giminę jo namai, kad jis į juos sugrįžo savo mintimis ir dvasia.

Pagaliau atsikelia - ir jau eis į salono. Ir tik dabar pastebi prie sienos stovintį Alfoną, vienintelį savo vakarienį koncertų klausytoją. O kaip jis mena jam namic paliktą sūnų! Ugis, amžius ir net išvaizda...

Netrukus jiedu artimai susidraugauja. Karininkas, sutikęs Alfoną, visada jį pasveikina ir tėviškai paglosto jo galvą. Paskui abudu eina į saloną ir sėdasi prie rojalo.

Tai pirmosios Alfonso muzikos pamokos. Jis skambina! Iš po jo pirstų kyla garsai, kuriuose, rodos, atskleidžia seno rojalo gelmės ir iškyla naujas, gražus ir paslaptingas pasaulis.

Kai po kiek laiko raiteliai, skubiai pasibaldojė žirgus, išdunda topolių alėja, dvare pasidaro augu tuščiau. O vėtos visur lyg per daug. Vakaris negirdėti salone nė pianino.

Nutruksta ir Alfonso muzikos pamokos, nors salonas jis dabar nenugalimai traukia: labai dažnai jis čia atbėga, atsišėda ir „skambina“. Ir vis tiek rojalo garsuose suaidi pasaulis, su kuriuo intymiai ir neatskiriamai susilieja ir Alfonso gyvenimo kelio žingsniai.

Joniškėlio progimnazijos mokiniai.
Sėdi pirmas iš dešinės Alfonas Mikulskis.

Senasis dvaro rojalis ir pirmosios pianino pamokos tebuvo preliudas į Alfonso Mikulskio muzikos pasaulį. Netrukus tačiau susitinka jis su daina ir giesme. Ir jų garsuose pajunta atskleidžiant naujus žmogaus dvasios aspektus, kurie padaro jam labai gilų ir niekad neįsdylantį išpūdį.

Ankstyvas Velykų rytas. <...> Prasideda pamaldos. Visoje bažnyčioje tylos, susikaupimo ir laukimo dvasia bei nuotaika. Prie altoriaus neįprasti medinių barskučių garsai. Ir pagaliau visa staiga atgyja - linksmai ir šviesiai suskamba varpelis, sužiūja vargonai, pragiedrėja sušvinta žmonių veidai. Giedanti procesija išsipli į šventorių, susilieja su tekancią saulę ir nuaidi dvasinga Prisikėlimo ryto erdve.

Procesija, kurioje dalyvauja ir visa Mikulskių šeima, - tėvas neša baldakimą, brolis - vėliavą, o motina su mažesniais vaikais cina giedančioje minioje, - tris kartus apeina aplink bažnyčią. Galima, besiveržianti iš žmogaus dvasios gelmių giesmė - „Linksma diena mums prašvito!“ Po vyrų posmo - tuoju pat metu balsai. O paskui - visa apimantis „Aleiula“ vidinės šviesos aidesiais susilieja su bundančia gamta.

Koks galingas dvasinis pakilimas ir giedras žmogaus būties gelmių sušvitimas! Kaip visa gyva ir prasminga, šviesu ir didinga! Koks vargonų muzikos, varpų ir žmogaus dvasios šauksmas tekančios saulės fone! Visa tai Alfonui padaro jos sielos gelmes pasiekiantį išpūdį. Jam atrodo, kad gieda ir vargonai, ir bažnyčios pilioriai, ir šventorius medžiai, ir vis labiau švintantis ir melsvėjantis dangaus skliautas.

Panašu išpūdį padaro jam ir daina, su kuria jis susitinka tų pačių metų vasarą.

Vieną sekmadienį išeina jis su savo tėvu į bažnyčios. Lauke Saulėta ir šviesa. Žaliuoja žemė, žydi gėlės, mėlynuoja dangus, kuriame kur ne kur sustoja lengvas pūkinis debesėlis.

- Lukterk čia, - sako tėvas, - o aš eisiu pasikalbėti su vyrais: reikia darbininkų.

Tėvas nucina prie šventoriuje stovinuojančių vyrų būrelio, o Alfonas laukia. Bet gera būti jam vienam ir džiauglis vasaros vidudienio garsais ir spalvomis - saulėtai mėlynu ir tarsi virpančiu dangaus skliautu, varpinės pastogeje čirškiančiais žvirbliais, varnėnu balsais prie lizdų angų senu beržu drevėse, šventorius pažeme vikriai šaudančiomis kregždėmis.

Staiga pasigirsta daina. Veržiasi ji ir aidi pro atidarytus vargonininko buto langus. Alfonas girdi: „Ko liūdi, putinėli, ko liūdi?“ Kai jis nutyla ir nubanguoja į tolumas, tuoju kita - „Pasisėjau žalią rūtą, bus mergelė man“. O paskui - „Ant kalno karklai siūbavo, po kalnu vanduo liūlavo“...

Alfonas stovi ir klauso. Atrodo, kad jis dar niekad nėra girdęs taip dainuojančią - visa jauna, gražu ir gyva! Ir visa - dainų žodžiai, melodija ir nuotaika - susilieja su dangaus žydrumu, paukščių čiulbėjimu ir žaliuojančia žeme. Ir veikia jis taip giliai ir galingai, kad ir jam pačiam norisi paskesti tų garsų bei spalvų poezijoje ir dainuoti savo siela.

A. Mikulskis, baigęs Joniškėlio progimnaziją, parvažiuoja į savo tėviškę. Tai paskutinės jo vasaros atostogos, kai namai taip arti.

Su šia pavasario gamta, su jos spalvomis ir garsais į giedrią ir šviesingą melodiją susilieja ir Alfonso Mikulskio sielos virpesiai, kurie, atrodo, ir nebuvu niekad sustojo aidi nuo ankstyvoje vaikystėje girdėtos ir giliai pajustos Prisikėlimo ryto žmogaus ir visatos giesmės.

O kokia gili ir nuoširdi vidinė namų muzika, kuria aidi visa aplinka, intymiai susiliedama su šviesiais prisiminimais! Ir visa, kas, rodos, jau seniai buvo praejėje ir išnykė, dabar atgyja ir sugrįžta.

Mikulskių šeima Kaukliuose 1930 m. Sėdi tėvai: Anelė ir Stanislovas ir anukėlis Steponas. Stovi iš kairės: Alfonas, broliene Aleksandra, brolis Aleksandas, sesuo Elžbieta, svainis Mykolas Gaidys ir sesuo Marija.

A. Mikulskis, perčięs visus kambarius, stabtelejës prie rojalo, vaikystėje suaidėjusio tokiai nuostabais garsais ir atskleidusios muzikos pasaulio uvertiura, išeina į laukus. Kokios čia žalios platumas! Ir kokios virpančios saulėtos melsvėjančios tolioms! Atrodo, kad visa čia skamba ir dainuoja. Visa - dangus ir žemė - nuo pat ryto ligi vakaro aidi nesustojančia melodija.

Ypač neužmirštami šio pavasario ir vasaros vakarai. Kai suteimose paskęsta sodas, trobos ir topolių alėja, pasigirsta muzika. Tai Aleksandras, pasiėmęs armoniką, eina prie klombos. Netrukus čia renkasi visas Mikulskių jaunimas: Alfonas, Elžbieta, Anastazija, Onutė ir Marytė. Po kiek laiko ateina ir samdytieji vyrai bei merginos. O pagaliau ir patys šeimininkai - tėvas su motina, atnešdami keliolika stiklinių ir didelių ašotų alaus.

Visi Mikulskiai turi puikius balsus, o ypač Onutė ir abu broliai - Alfonas ir Aleksandras, kuris groja ir daugeliu kaimo muzikos instrumentų. Balsingu ir megstančiu dainą yra ir samdytosios šeimynos - vyrų bei merginų - tarpe.

Klomba pamažu vis labiau ir labiau ima temti. Pro sodo medžių siluetus melsvai rausvas vakarų horizontas aidi ramybę ir tilių vakaro ilgesiu. Armonika - keli jos akordai. Ir valandėlę visiška tyla. O po jos daina. Ji, atrodo, iškyla iš suteimų ir juodų medžių šešelių. Ir kai jis, išaidėjusi topolių alėja ir užliejusi susikaupusius laukus, nutyla, tuoju pasigirsta kita. Paskui trečia, ketvirta... Jų daug. Ir jos, susiliedamos su vasaros vakaro tyla, skamba ilgai jau seniai miegančioje Kauklių apylinkėje.

Ir kuo toliau, tuo ši daina čia suskamba vis dažniau. Ir visos šios, o taip pat ir kitos, A. Mikulskio atostogos virsta dainuojančių vakarų vakarais. Ypač judru čia ir gyva sekmadieniu vakara, kai pilna klomba prisirenka apylinkės jaunimo, kai prie gonkų, ant akmens, susėda muzikantai ir pasigirsta armonika, smukai bei klarnetas, o šokančiu poros pasileidžia muzikos ritmo sūkuriavais.

Šiai dainuojančių vakarų vakarais A. Mikulskis dainuojodijose išgirsta atskleidžianti lietuvišką peizažą ir pajunta gilių dainos ryši su gamta.

Dainos aidiuose jis išgirsta ir pagrindinių jos motyvų - žmogų bci egzistencinius jo sielos virpesius. O tolumoje, vis ryškėdamas, atskleidžia kelias, kuriuo jis ryžtasi eiti į muzikos pasaulį.

Vilniuje gyvenanti Alfonso Mikulskio žmona Ona Mikulskienė bibliotekai dovanajo jo rankraštį - atsiminimus apie Nepriklausomybės kovas Pušaloto krašte. Tad sugrižkime kartu su atsiminimų autoriumi i 1918-ųjų Pušalotą.

Alfonas Mikulskis

GYNĖME GIMTAJĄ ŽEMĘ

Pušaloto partizanų kuopos pirmieji puskarininkiai.

Atsimenu iš žalios vaikystės, kai mūsų Pušaloto valstyčių valdė komunistų sudarytasis komitetas ir milicija. Ankstyvo pavasario sekmacių, po pamaldų, atvažiavo dažnais mūsų svečias, tėvelio žvejonių partneris, buvęs caro armijos kapitonas Jonas Jaskevičius, žemaičių bajoras. (Ji kariai tarp savęs vadindavo Jonu kapitonu). Atjojo jaunas leitenantas Antanas Michalevičius, atvažiavo kaimo dvarininkas Antanas Repės ir iš Joniškėlio valstyčiaus - kapitonas Antanas Staphulionis. Papiešau svečiai su tėveliu ir broliu Aleksandru perejo į mažajį saloną, kur svetimos ausys kalbę neišgirs. Man, devynmečiu, tėvelis davė saujų saldainių, liepė šiltai apsirengti ir būti kryžkelėje, kur susitinka keliai nuo Pušaloto - Panevėžio ir Joniškėlio. Pamačius ginkluotus vyrus, pėsčius ar važiuotus, tuojuo pranešti. O priešmenus žiūrėti, kad niekas palangėse neslankiotų. Pagalvojau, kad tėvelis saugosi bolševiku milicijos, kuri prieš savaitę tėveliui išakė savaitė laiko atsipilti grūdų pašarui ir miltų, ir atėmė svirnų raktus. Vėliau pasirodė, kad tai buvo pirmas posėdis, kuriame buvo sutarta steigti partizanų kuopa, kurios vado pareigas pasiemė lin. A. Michalevičius. Pušaloto bolševikų kariuomenė tuo metu nebuvu užemusi, tik žiemą kartais rogiemis atvažiuodavo iš Pumpėnų valstyčiaus. Apiplešdavo monopolį, žydelių krautuvės, pasigerdavo, patriukšmaudavo ir grįždavo. Mums, mokyklos vaikams, gaberdavo savo rusiškų kapeikų, kurias iš žydelių buvo atėmę. Orui atšilus, upei ledus išnečus, jie per Lėvenį persikelti nebegalėjo, nes Pušaloto -

Mergaitės, išpuoškit vainikais bažnyčią, atežkite kojinų, prištinų ir rankšluosčių, o jūs, mamytės, pasiūkit švelniausios drobės baltinių, paklodžių ir antklodžių. O po priesaikos mano sode bus pietūs, atsivežkite..."

Klebono žodžiai buvo kaip Dievo žodžiai. Kelias dienas merginos pynė ankstyvijų gėlių ir berželių vainikus, išpuoše bažnyčią nuo lubų iki grindų. I kuopą istojo dar apie 20 vyrų, ir sekmacių vyko priesaika. Išpuošta, berželias kvepiantia bažnyčią ižgyiavo jau rikiuotiškai pramokę partizanai. Prie altoriaus vartelių, ant stalo, Šventas Raštas ir sukryžiuoti kardai. Už stalo du kūnagai ir vadas. Vyrai-kariai, pakėlę dešines, kartojoj priesaikos žodžius ir tvirtu žingsniu žengė prie stalo, bučiavo Šventą Raštą ir kardus. Alpo motinos ir ašaromis prausčių seserys bei mylimosios. Bet tai buvo ne vien gailesčio, bet ir džiaugsmo ašaros.

Taip tad gimė ir buvo pakrikštyta Pušaloto Partizanų Mirties Kuopa.

Mergaitės ir moterys savo pastangomis ir dozumu kuopos gyvenime, ypač pradžioje, padare nepaprastai didelę paslaugą. Minėtā priesaikos sekmacių suvežė tiek daug prištinų, kojinų, rankšluosčių, antklodžių ir paklodžių, kad jų kuopai užteko visiems metams, kol gavo karišką aprūpinimą. Bet ir kariškas aprūpinimas buvo dar gana menkas. tad nuolat ir nuolat klebonas priminė merginomis ir moterims, kad kariai fronte šala ir persialdo, neturėdami pakaitai baltinių. Tad didžiulės siuntos buvo siunčiamos į frontą, kol nepriklausomybės karas pasibaigė. Ne mažiau moterims teko suaukoti negreitai gendačio maisto, kurio nuolatos didžiulės siuntos ejo į frontą.

Kol vėliau, pavasarį, pajudėjo frontas, teko surinkti žinias apie bolševikų karių skaičių bei išsidėstymą. Naujadvario ir Niurkonio kaimyniniuose dvaruose, kitoj pusėj Lėvens. Ta parėiga teko atlikti merginoms. Persikeldamos keltu per Lėvenį, bolševikų sargybų-milicijai paaškindavo, kad važiuoja pas feličerj vaistų. Kai merginos (tarp jų ir mano sesuo Elžbeta) buvo įtarotos ir gauta žinia joms nebesiodyti anoję pušėje upės, teko ir man tą parėiga atlikti, nes buvo gautos žinios, kad atžygiamo naujos bolševikų pajėgos, o jau artėjo laikas juos pulti, tad būtimai reikėjo gauti tikras žinias. (Parėigas atlikti pavyko, bet mane atpažino mūsų gyvuliu šeriko žentas ir suėmė. Vedė tardytu nakti pro gerai žinomą miškelį, ir pasprukau. Apie tai kada nors atskirai parašysiu).

Atėjo išakymas iš štabo Pušaloto Mirties Kuopai pulti Panevėžį iš vakarų pusės. Vėl mano sesė su pusėsere Ona Guščiute vaikštinėjo po Rėklį, Bernatonį ir kitus kaimus pasisilėlyti tarnauti pas ūkininkus. Panevėžy, pas giminės Mikulskius, sužinojo apie bolševikų pajėgas bei jų išsidėstymą Panevėžy ir apylinkėse. Abi dalyvavo mūšy Rėklį laukuose kaip galestingosios seserys su klebono parūpintais medikamentais.

Daug merginų važiavo artyn fronto ir pėsčios bėgo su nešliais maisto į fronto linijas, kai vienu metu buvo sutrikęs maisto

tiekinas. Buvo gautos iš karių žinios, kad kelios paros, kai tegauja į duonkrepšį keliais saujas žirnių.

Tarp karių buvo prasidėjęs bruzdėjimas. Merginos-seserys rizikavo gyvybe, kad aprūpintų beveik badaudančius karius kovos luke.

Kaip žinome, tuo metu trūko išmokslintų galestingųjų seserų, tad tą parėiga atlikti savanoriškai ējo šaulės, baigusios sanitarinus kursus. Ir kiek jų žuvo greta savanorių ir karių! Kiek žauriai nukankino bolševikai, paėmė į nelaisvę! Tikru skaičiu duoti negaliu, nes prisiklausiau iš brolio ir kitų savanorių pasakojimų. Buvo, tiesa, tokiomis moterims pripažinti savanorių kūrėjų titulai bei garbės ženkli. Bet kol žinios atejo į provincijos vietoves, jau buvo per vėlu Generaliniam stabui suteikiti žinias ir tokį pripažinimą gauti. <...>

1918 m. subūrus vyrus į Pušaloto Partizanų Mirties Kuopą, kaip minėjau, reikėjo iš kur nors gauti ginklus ir šaudmenų. Čia mums, vaikams, tuo pačiu ir kuopos kariams padėjo laimingas sutapimas ar padėtis. Arti Pušaloto mūsų nuomotas didelis Kauklių dvaras turėjo milžiniškus pilies formos akmens-mūro tvartus, su storom sienom, dideliu kiemu vidury ir šuliniu. Čia pat buvo akmens-mūro dviejų aukštų su erdviais rūsiais svirnas. Taip atrodė, kad caro rusai prie to dvaro ketino pasipriešinti vokiečiams. Tad prie lauko ribos gretimo Šedeikonių kaimo miško pakrašty paliko daug apkasų ir šaudmenų. Mes, vaikai, ten eidavom uogauti, grybauti bei riešutauti ir matydavom, bet tėv buvo uždrausta liesti ir nešti namo. Dahar, išgirdė iš paties klebono lūpų, kad reikia kariams šautuvų ir šaudmenų, prisikišes klišenius pyragaičių ir saldainių, pasikviečiant draugus kumečių vaikus šovinių rinkti. Taip per kelias dienas pririnkom gerą pusmaiši rusiškų šovinių ir keloliuka rankinių granatų, už kurų parnešimą gavau gerokai barti. Ateityje, radus granatų, liepė pažymeti vietą ir vienam iš jų parodyti. Radome ir apie tuziną karių kastuvelių, sumestų į linų markas, keliš šautuvus ir kardą. Už tuos radinius kumečių vaikams turėjau malonumo padalinti pinigų, pyragaičių ir saldainių. Tad pavienių draugų ir būrelių ekspedicijos dar ilgai nepasibaigė ir vis po terberbė šovinių man perduodavo, surado dar ir keliais granatas. Iš klebono ir kuopos vado, kurie mūsų namuose dažnai lankydavosi, gavau pagyrimą ir mažosios armijos generolo titulą. Tuomet nutariau savo veiklos nenutraukti, nes vadas su klebonu skundėsi, kad bernai nenoriai atiduoda rastus šautuvus, nors policija ir klebonas bažnyčioje išpėjo sunėštį valsčiaus raštine, kitaip bus nubausti. Bet tuomet žmonės nebuvu pratę valdzios klausyti. Tik kai policija sužinodavo, tai konfiskuodavo. Bet sunku buvo sužinoti, o atsirado daugiau partizanų ir trūko šautuvų.

Nors Baden-Povelio metodo dar

išvara, Paklauso ir kiek dvare karių. Jų buvo du. O bolševiku, mačiau, labai daug. Kreipėsi jis į darbininkus: „Kurie iš jūsų mums padėtumėte, nes mūsų labai maža“.

Prasidėjo ganymas. Mūsų trys piemenys sugindavo bandas su gretimų kaimų piemenimis. Daviau „avanso“ pinigų ir saldainių ir paprašau, kad paklausinėtų piemenų, kurie virauja kaimo turi kariškų šautuvus. Kuris sužinos ir pasakys, gaus pinigų arba naują, gražų peiliuką. Tie piemenys paprašė dar kitų kaimų, ir gava žinių beveik apie viso valsčiaus vyrus, turinčius karinius šautuvus. Policija tuos surinko, ir kuopos vadovybė vėl man buvo dėkinga. Teko išmokėti nemaža tėvelio pinigu. Su peiliukais buvo blogiau, visų norinčių aprūpinti negalėjau, nes Pušaloto žydių krautuvėse vos keliis teradau.

I pavasarėjus, sėjos pradžioje, bolševikai, prieš pradēdami puolimą, ėmė Pušalotą iš patrankų apšaudyti padegamaisiais sviediniiais. Sudegė keli namai. Kad miestelio nesudegintų, Kuopos vadovybė nutarė iš Pušaloto pasitraukti, ir 22 raiteliai apsistojė mūsų dvare, o pėstininkai greta - Valmonių dvare. Buvo pats sėjos metas. Bolševikai nepuola, tad raiteliai išjodinėja į namus tėvams padėti, ir arklys iškylė reikalingas. Likusieji aštuoni kariai su tėveliu ir broliu, sugriuvę ant skėlių - grūdų vežimui, išvažiavo į galuolaukę - per kilometrą nuo dvaro pabandyti sėti, pažiūrėti, kaip aria, drapakuoją. Čia ir „trigortę“ statinukę aukštaitiško alaus telvis įmetė sušilus atsigavinti. Diena iš tūkstančio dienų. Dvaro šone, prie kryžkelės, paliko apkasę ant šaudmenų. Mes, vaikai, ten eidavom uogauti, grybauti bei riešutauti ir matydavom, bet tėv buvo uždrausta liesti ir nešti namo. Dahar, išgirdė iš paties klebono lūpų, kad reikia kariams šautuvų ir šaudmenų, prisikišes klišenius pyragaičių ir saldainių, pasikviečiant draugus kumečių vaikus šovinių rinkti. Taip per kelias dienas pririnkom gerą pusmaiši rusiškų šovinių ir keloliuka rankinių granatų, už kurų parnešimą gavau gerokai barti. Ateityje, radus granatų, liepė pažymeti vietą ir vienam iš jų parodyti. Radome ir apie tuziną karių kastuvelių, sumestų į linų markas, keliš šautuvus ir kardą. Už tuos radinius kumečių vaikams turėjau malonumo padalinti pinigų, pyragaičių ir saldainių. Tad pavienių draugų ir būrelių ekspedicijos dar ilgai nepasibaigė ir vis po terberbė šovinių man perduodavo, surado dar ir keliais granatas. Iš klebono ir kuopos vado, kurie mūsų namuose dažnai lankydavosi, gavau pagyrimą ir mažosios armijos generolo titulą. Tuomet nutariau savo veiklos nenutraukti, nes vadas su klebonu skundėsi, kad bernai nenoriai atiduoda rastus šautuvus, nors policija ir klebonas bažnyčioje išpėjo sunėštį valsčiaus raštine, kitaip bus nubausti. Bet tuomet žmonės nebuvu pratę valdzios klausyti. Tik kai policija sužinodavo, tai konfiskuodavo. Bet sunku buvo sužinoti, o atsirado daugiau partizanų ir trūko šautuvų.

Ta mūsų herojiskumu ir genialia taktika reikia laikyti išskirtinį iš kitų, normaliai paruoštų, mūšių. Bet kažkokėl į karo istoriją jis nėra išraštas. Gal ji traktuojā kaip lokalinių apsišaudymų.

1999 m., lapkritis, Nr. 8 15 psl.

IS ŠAULIŲ GYVENIMO

Pagal 1936 m. žurnalą "Trimitas"

Pasvalio šauliai ir sukilėliai.

aukų surinkta javais ir drabužiais.

Saločiai. Balandžio 19 d. būrys surengė vakarą. Padainavo būrio chorą, dirigojamas šaulio Petro Vyčo. Nesenai išskirius šaulių scenos mēgejų ratelio dalyviai, režisuoja šaulio kun. Vasiliauską, suvaidino dvi improvizacijas. "Žmogus - technikos stebuklas" ir "Menki nesusipratimai". Pirmas dalykėlis vaizdavo žalingą alkoholio įtaką žmogaus organizmui, o antras - juoką vaizdelis. Būrys turi gana gabių vaidintojų, kurie, daugiau praslavinę ir pasiruoše, galėtų visai rimtus veikalus vaidinti. Daug vilčių dedama scenos mēgejų rateliui, kurio vadovu yra veiklų šaulys kun. Vasiliauskas. Tikimasi, kad apie šį ratelį susispies visi geresnieji vietas artistai - mēgejai, sudarydami lyg ir nuolatinį šaulių teatru Saločiuose.

Dagilyne. Balandžio 26 d. būrys vaidino Petro Pamplio prišlybas.

Kiburiai. Gegužės 24 d. būrys, dalyvaujant ir kitoms organizacijoms, iškilmingai paminėjo kariuomenės su visuomene susiartinimo šventę. Kiburių kapinėse palaidoto 1919 m. kovoje su bolševikais žuvusio partizano Tuomo Jurgio kapas sutvarkytas. Uždėti šaulių ir kitų organizacijų vainikai. Iškilmingam posėdymę paskaitą skaitė ats. mjr. Gudelis. Šaulių būrys rinko aukas Ginklų fondui.

Krinčinas. Būrys birželio 21 d. minėjo 14 metų sukaktį. Vėliau pašventino, pamoksľą pasakė ir šaulius prisaiķindino Papilės kun. B. Pacevičius. Iškilmėse dalyvavo bataliono vadasis leit. Lipštasis ir kuopos vadasis ats. j. leit. Petriūnas. Daujėnų ir Dagilynės šaulių būrai ir vienas kitas pasvalietis. Po parado būrio vadasis Jasilionis pradėjo iškilmingą posėdį. Apie būrio veiklą pranešė Gutauskas. Sveikino kaimyninių būrų ir kitos organizacijos. Vėliau buvo sportas. Dovanas laimėjo šauliai : L. Valeckas, J. Valeckas, Petras ir kt. Vakare išvyko geuguinė. Grojo dūdų orkestras.

Saločiai. Liepos m. 26 d. buvo Saločiai ir Kiburių šaulių būrių šaudymas kovos žurniniai. Vadovavę ats. leit. Mikas Kapočius.

Būrys iš gyventojų būrio ribose aukų Ginklų fondui surinko 361 lt 67 ct. Be pinigų yra augausia taškų išmušusieji gavo dovanas :

Saločiai būrio : š. Jonas Nacišionis, C. gr. II kl. išmušė 86 taškus ir gavo š. Balto Oniūno padovanotą rankinį laikrodį, š. Elena Janonaitė C gr. II kl. išmušė 42 taškus ir gavo būrio dovaną gėlėms vazą ir š. Jurgis Gabalas, C gr. I kl. išmušė 82 taškus ir gavo būrio dovaną stalą lempą. Kiburių būrio š. Mikas Kapočius C gr. I kl. išmušė 70 tašką ir gavo būrio dovaną šaulišką diržą.

Saločiai. Rugsėjo 6 d. būrys šventė dvigubą šventę : būrio metines ir šaulių ugniesių komandos 5 metų sukaktives. Dalyvavo Skrebotiškio ir Žvirblinių šaulių būrų. Iškilmės pradėtos pamaldomis. Aikštėje prie paminklo žuvusiems dėl Lietuvos laisvės jaunieji šauliai priėmė priesaiką. Buvo sudėtas vainikas ant paminklo. Kuopos vadasis ats. ltn. Kapočius įteikė šauliui Vincui Keršiui Vytauto Didžiojo ordino medalį su kardais, kuriuo jis buvo apdovanotas už pasižymėjimus kovose su lenkais neutralinėj zonoje. Buvo paradas ir iškilmingas posėdis. Paskaitą "Šaulys tautos sargyboje" skaitė kunigas šaulys Vasiliauskas. Dainavo būrio choras. Atvirame lauke buvo šauliški pieštukai.

Pradžios mokykloje insceniuotas vienas iš "Kario" feljetonų "Kaip Spudulys pagavo šnipą". Vaizdelis žiūrovams padarė gera įspūdį.

Kiburiai. Rugs. 27 d. š. būrys minėjo Saulės-Šiaulių kantynes. Bažnyčioje kūn. Kupstas gražiai apibūdino minimos dienos reikšmę. Po pamaldų ats. maj. Gudelis skaitė paskaitą.

Daujėnai. Spalių 11 d. būrys šventino vėliavą. Vėliavą pašventino ir pamoksľą pasakė Daujėnų klebonas Baltrušaitis. Parada priemč rinkt. vado pad. kap. Valunta. Buvo iškilmingas posėdis, bendri pietūs. Vakare suvaidinta "Spalių 9-oji".

Saločiai. Spalių 11 d. būrio iniciatyva išvyko platus Vilnius pagrobimo sukakties minėjimas. Minėjimo metu pagerbtai žuvusieji Vilniaus kovose lietuvių, paskaityta paskaita, padarytas pranešimas apie lietuvių persekcionimus okupuotame krašte ir priimta protesto rezoliucija. Vakare suvaidinta "Spalių 9-oji". Pusė gauto pelno paskirta Vilnius geležiniams fondui.

Antanas Šimkūnas

SUGRIŽIMAI Į TÉVIŠKĘ

T a i p
švēsdavome
Sekmīnes
Petrāčiuose.

Prie gimtojo
židinio griuvėsių
Petrāčiuose teisild
tik prisiminimų
šiluma.

Nors žiaurios šio amžiaus audros sovietmečiu jis važiavo į savo gimtajį Pasvalį, į Skrebotiškio parapijos Šunkiškių kaimą atostogą iš Romos, kur tuomet studijavo. Vienas pažystamas jo kraštiečis, taip pat gyvenantis Romoje, paprašė atvežti sau į pasvalietiškos žemės. Ji buvo atvežta į išpiltą Italijoje, prie lietuvių pastatyto kryžiaus. Pradėjo žydėti prie jo lietuviškos gėlės. Ateidavo čia lietuvių savo téviškės prisiminimai, pasielgimai į kancią prisiminimai, tévu ir kaimynų pasakojimai, dainos, nuotraukos, liko tas nepamirštamas peizažas, su kuriuo dažnai lygini visa kita, ką sutinkai ir pamatai savo gyvenimo kelionėje. Aš dažnai, eidamas Vilniaus gatvėmis, stebédamas gausėjant automobilių srautą, pagaunu save bevažiuojanti tévuko arklių tempiamu vežimiu duobėtais keliukais ir stebiuosi, kaip greit viskas keičiasi ir mainosi. Kokį gyvenimo kelią benecitum, niekad negali pamiršti, kad jis prasidėjo gimtinėje, téviškėje. Kad ir kur bebūčiau, visada Šv. Kalėdas, Naujuosis metus sutinku, jausdamas gimtiosios gryčios šilumą. Ir ne man vienam šitaip. Meilės téviškėi jausmu persunkti gražiausiai mūsų poetų, rašytojų, dailininkų darbai. O kokia nostalgija, koks sielvartas praradus téviškė kankino mūsų brolius tremtinius, išeivius, priverstus ieškoti prieglobščio svetuloje šalyse.

Prisimenu jaudinančių epizodą, kurį Vilniuje, Mokslo Akademijoje, pristatant knygą "Užaugau Pasvalys", papasakojo pasvalietis, Vilniaus šv. Petro ir Povilo bažnyčios klebonas, bažnytinės teisės profesorius P. Vaičekonis. Kartą

mūsų žmonių kovas ir kančias, apie žuvusius partizanus ir tremtinius. Džiauguosi, kad, Pasvalio savivaldybei paremiant, pavyko parengti ir išleisti knygą "Daujėnai. Gyvenimas ir rezistencija prie Orijos". Jos pristatymas Daujēnuose tapo gražiausia švente, išpudingiausiu sugržimu į téviškę. Tada, atrodo, pirmą kartą susirinko visi daujēniečiai - ir tie, kurie atlakė visas audras, ir tie, kurie savo gyvenimo kelią baigė tremtyje ar partizanų bunkeryje. Prisiminėme, gražiai pagerbėme visus.

Savo téviškę, gražius pasvaliečių darbus skatinant dvasinį atgimimą, prisimenant senas tradicijas, kultūrą, istoriją, dažnai pagarsinu per Lietuvos radiją. Ir štai vieną dieną "Vakarinėse naujienose" perskaityau Jono Rumšos straipsnį "Pasvalis ir... Pasvalys". Jo autorius prieškaista man, kad, kalbėdamas apie įvykius pasaulyje, dažnai prisimenu ir tai, kas vyksta mano gimtajame krašte. Keistas tai buvo priekaištis. Todėl netrukus jis sukelė laikraščio skaitytojų reagavimą. Išspėjė diskusija, kurios dalyviai ėmė ginti mane ir priekaištai J. Rumšai. Dar daugiau, diskusijos dalyviai ēmė priekaištai mūsų žurnalistams, kad jie nusisuka nuo to, kas vyko ar vyksta jų gimtinėse, kad pamirštamos mūsų ištakos, tradicijos, kultūra, istorija, o pernelyg žavimasi svetimybėmis, pigiaus užsienio masinės kultūros surogatais. Parašau ir aš straipsnelį "Vakarinėms naujienoms", pavadinčią "Viskas prasidėda nuo téviškės". Jame, be kita ko, buvo sakoma: "Man atrodo, kad žmonės, kurie pamiršta savo téviškę, ir Lietuvos nemyli. Todėl labai nustebau, kai p. Jonas Rumša, komentuodamas mano radijo laidas, kelia tokį klausimą: "Kas būtų, jeigu kiekvienas savo laidose imtu visaip propaguoti savo gimtasių vietas?" "Būtų labai gerai, p. Rumša, nes mes niekada nebesugražinsime skolos savo téviškėms, kurios pusę amžiaus buvo griaunamos, niekinamos jų tradicijos, laisvės kovos, dvasinės vertės, taigi jų propagavimo niekada nebūs per daug". Išspausdinusi šį straipsnelį, laikraščio redakcija mano pavarde pridėjo tokį priašą: "Vilnius - Pasvalio rajonas, Petrāčių kaimas". Atseit, jeigu jau taip nori šlovinti savo téviškę, mes tau prireiksime ne tik tą vietą, kur dabar gyveni, bet ir tą, iš kur esi kilęs. Man ta ironija netgi patiko. Juk tai primena mano visų pradžią pradžią. Apie savo téviškę, jos žmones galėčiau papasakoti daug įdomių dalykų. Na, bet apie tai kitą kartą.

Gita Rachmančiukienė

PASVALIO KRAŠTO GEOLOGINĖ APŽVALGA

Pasvalys - tai ne tik lygumų, derlingų dirvožemiu ir alaus kraštas. Tai vienas iš nedaugelio Lietuvos rajonų, turinčiu tokią jdomią ir savitą geologinę sandarą.

Prieš tūkstančius metų iš atmosferos kritulių susidare ledynai slinko iš Skandinavijos, Suomijos ir Karelijos sričių į Lietuvos teritoriją per visus šiaurinius rajonus, taigi ir per Pasvalio rajoną. Jie ir suformavo dabartinių savitų Pasvalio rajono paviršiaus reljefą. Slinkdami kelių šimtų metrų ar net kilometro storumo ledynai ne tik vilko akmenis, bet ir gremžę žemės paviršiaus uolienas, o paskutinis ledynas, atslinkęs į Lietuvos teritoriją, suformavo apie 100 km ilgio (nuo Mūšos aukštupio Joniškio rajone beveik iki Apaščios žiočių Biržų rajone ir iki kelių kilometrų pločio) kalvagūbrį, vienintelį tokį Lietuvoje. Ryškių kalvos formą jis turi tik vidurinėje gūbrio dalyje ties Linkuva (dėl to vadinamas Linkuvos gūbriu), o kitose dalyse jis pamažu žemėja ir vos bematomas reljefe. Bet ir toks būdamas, jis visą Pasvalio rajoną padalijo į dvi upėmis ir upeliais išvagotas lygumas: šiaurinę - Žiemgalos ir pietinę - Mūšos Nemunėlio lygumą. Nors šios lygumos yra tik kelių dešimčių metrų aukščiau jūros lygio esančioje žemumoje, tačiau jos nėra monotonios, o atvirkštai - savitai reljefiskos, vaizdingos ir gražios.

Iširpęs ledynas paliko Pasvalio rajone daugiausia iki 15 m storio moreninio priemolio, molio ir smėlio sluoksnį, kuris uždengė devono sistemos gipsą, dolomitą, domeritą ir kitas uolienas. Bet yra ir tokų vietų, kuriose kvartero nuogulų nėra, ir paviršiuje matyti devono uolienos. Antai Mūšos krante, prie Stipinų kaimo, yra geologinis gamtos paminklas - išpuštingas ir mokslui vertingas Skalių kalnas, sudarytas iš devono sistemos dolomito. Šiaurės Pasvalio, ties Pervalkais, Mūšos krantuose galima pamatyti dolomito, gipso ir kitų devono periodo uolienų atodangų.

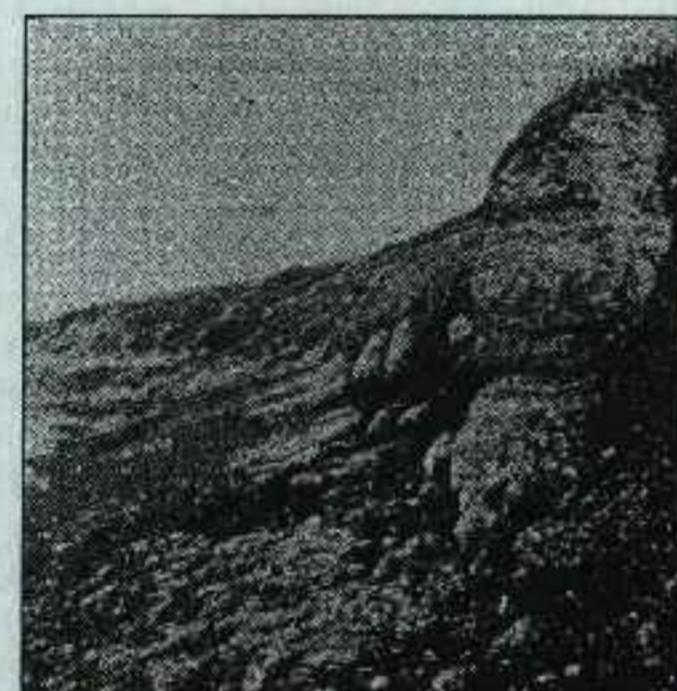

Dolomito atodanga dešiniajame Mūšos upės krante - Skalių kalnas.

Pasvalyje, Žalsvojo šaltinio šonuose, taip pat kyšo senųjų uolienų plokštės. Pasvaliečiai į šias uolienas jau nekreipia dėmesio, nes jos jiems išprastos kaip ir bet kurie pakelės akmenys. Bet kas domisi savo krašto negyvaja gamta, tas ir šiamet lygumų krašte mato daug naujo, paslaptingo, įdomaus.

Žalsvasis šaltinis Pasvalyje.

Gipso atogangos Mūšos upės krante, Pervalkų kaime, 1928 m.

Žymus Lietuvos geologas, akademikas Juozas Dalinkevičius (1893-1980) dar prieš Antrajį pasaulyjinį karą vien tik Istro krantuose, tarp Talačionių ir Pumpėnų, rado daugiau kaip 30 devono sistemos uolienų atodangų arba iš upės išverstų (giliinant vagą) senųjų uolienų sankaupų. Tose atodangose rado daugiau kaip prieš 300 mln. metų gyvenusių šarvuotų žuvų dantukų, pečiakojų bei moliuskų geldeilių atspaudų, taip pat domerito, molio, gipso, iš kurių sukaupė daug žinių ne tik apie Pasvalio, bet ir visos Šiaurės Lietuvos geologinę sandarą.

J.Dalinkevičius vienoje gamtos mokslo konferencijoje, vykusioje 1928 m. liepos mėnesį Kaune, savo pranešime pateikė gana įdomias išvadas iš savo ekspedicijos po Šiaurės Lietuvą. Apie Pasvalio rajono įdomesnes geologo akiai vietas jis rašo: „Tolimesnis mano kelias ėjo per vietas, neaplankytas 1924 m. geologinės ekspedicijos. Jos pasirodė gan įdomios dėl naujų reišinių, būtent gausingų šaltinių, kurie palei Mūšos upę čia pasirodo pirmąsyk. Pavyzdžiu, teko pastebeti daugelį šaltinių, žmonių vadinančių "verdeniais", prie Migonių kaimo tiek upės vagoje, tiek ir atviruose laukuose.

Sieringumas kai kurių šaltinių yra neabejotinas. Ties kapinynais, kiek žemiau Šimonijų malūno, bent keliose vietose pasirodo kartu su verdeniais pagrindiniai melsvieji šlynai. Pasvaly, Lėvens krante, sutinkame gipso sluoksnių, jau stambiu atodangų pavidalu. Čia smulkūs gipso klodai sluoksniuoja su dar plonesniais melsvų mergelių ir švesių skalynų tarpsluoksniais. Kaip teko pastebeti, Pasvalio gipso atodangos, kaip ir atodangos palei Mūšą ties Pervalką kaimu, yra analogiškos. Nuo Tatulos upės žiočių Mūšos krantai yra ramūs ir apaugę, nesudarą jokių žymesnių atodangų, ir tik retkarčiais čia pasirodo paprasti šaltiniai ir melsvi šlynai, kaip, pavyzdžiu, ties Geltonpamūšiu, Saločių miesteliu.

J.Dalinkevičius, tyrinėdamas Istro, Lėvens, Mūšos, Tatulos ir kitų upių pakrantės, nustatė viršutinio devono uolienų, o taip pat ir jūrų nuosėdų, iš kurių vėliau susidarė šios uolienos, santykinių amžių, t.y. jų sluoksniavimosi tvarką. 1939 m. mokslininkas šiuu uolienų tam tikrus sluoksnius pavadino upių arba vietovių vardais. Dabar, kur berastume Lietuvos žemės gelmėse šiuos sluoksnius, dar kitaip vadinamus svitomis arba horizontais, visur jie vadinami vienodai taip, kaip juos J.Dalinkevičius pavadino: tatulos, istro, pamūšio, stipinų ir t.t. Jeigu po daugelio metų išnyktų, pavyzdžiu, Pasvalio miestas ar Stipinų kaimas, išdžiūtų ar pradintų Istro ar Tatulos upės, jų vardai išliktu ne tik istorijoje, bet ir geologijoje.

Be J. Dalinkevičiaus, apie Pasvalio rajono geologiją, ypač gipso klodus, sulfatinų vandenų ir karstines igruvas, t.y. smegduobes, 1931 ir 1936 metais rašė ir M.Kaveckis. Jo nuomone, mineraliniame vandenye esąs sieros vandenilis susidarę iš gipso bei dolomito kladuose esančių bitumų.

O ko yra Pasvalio rajone? Kokios uolienos ir naudingos iškasenos slūgso žemės gelmėse?

Molina Žadeikių žemės dirva.

Pasvalio krašte žmonės seniai kasė molij ir gaminio plytas, čerpės, drenažo vėmzdėlius. Pagrindiniai molynai yra piečiau Linkuvos kalvagūbrio. Juose molio sluoksnio storis kinta nuo 0,5 m iki 5,5 m, o kitose vietose jo yra mažiau, ir tik molingos dirvos primena apie kažkada buvusį priešledyninį ezerą ir jo dugno nuosėdas. Daug pasako ir vietovardžiai - Molynė (taip pavadinėti Pumpėnų ir Kiemėnų apylinkių kaimai), Molūnai.

Rajone molio yra daug, bet labai trūksta žvyro, smėlio. Ilgą laiką Pumpėnuose ir Sereikonyse kasė dolomitinius

riedulius. Iš šių akmenų degė kalkes. Dolomitas tiko ir kaip statybinis akmuo. Deja, rimtos dolomito laužyklos mūsų rajone neatsirado, todėl ši naudinga iškasena iki šių dienų atsivežama iš kaimyninių Pakruojo, Joniškio rajonų.

Panašiai atsitiko ir su gipsu. Rodos, Pasvalio rajone gipso neturėtų trūkti. Tik kur pradėti jį kasti? Ar ten, kur jis matomas visiškai paviršiuje? Ar ieškoti plotelio, kuriame negiliai slūgsotų vientisas, be požeminų ertmių ir smegduobių, gipso klodas? Taigi reikia rasti tokį gipso telkinį, kur galima būtų kasti tam tikromis mašinomis, t.y. pjaustyti į blokus ir gabenti į gamykla. Kažkada buvo paskelbta, kad toks telkinys yra Rinkūnuose, kur po 9 m storio danga yra apie 5 mln. kub. metrų gipso ir tik 9% yra paveikta tirpimo ir susidariusios smegduobės. Bet vėliau Lietuvos geologai patikrino šį telkinį ir pamatė, kad per jį teka Pyvesa. Taigi atmetus upę ir jos apsaugines zonas, iš telkinio mažai kas beliko, o eksplotuoti smegduobių sudarkytą kladą praktiškai neversta, nes šalinti igruvusias žemes, atrinkinėti gipso gabalus, nuolat siurbti požeminiais urvais plūstantį vandenį gali būti brangiau negu vertas iškastas gipsas. Pas mus eksplotuoti gipsą galima bus tik tuo atveju, jeigu bus tiksliai žinoma, kiek ir kokio gipso reikia, kokiomis priemonėmis bus kasama ir kiek iš to darbo bus pelno. Galbūt tada bus galima jvertinti ir kitose vietose arti paviršiaus slūgsančio gipso plotelius. Tik negalima pamiršti, jog visi Pasvalio gipso klomai jeina į istro - tatulos vandeniningaji horizontą, iš kurio siurbiamas vanduo įvairiems reikalams.

Nuošolinių dangos uolienos slūgso ant daug senesnių ir visiškai kitokios kilmės ir sudėties granitinų uolienų. Nemažai žinių apie granitinio sluoksnio uolienas galima surinkti, tyrinėjant Pasvalio rajono laukų riedulius. Šie rieduliai yra ledyno atvilkti į Lietuvą, taigi ir į mūsų rajoną, iš suardyto granitinio sluoksnio masyvo (Baltijos skydo), kurio uolienos matomos žemės paviršiuje Šiaurės Švedijoje, Baltijos jūros Šiaurės salose, Pietų Suomijoje, Karelijoje. Jeigu tokii uolienų yra ten, tai jų gali būti ir Pasvalio rajone.

Rodos, kad geologai jau gerai pažsta Pasvalio rajoną. Bet tai, ką žinome, dar nepakankamai pilnas mūsų rajono žemėlapių vaizdas. Ateityje reikėtų dar detaliau ištirti šitą unikalų ir savitą Šiaurės Lietuvos rajoną.

Grėžiant naujus grėžinius, atliekant uolienų pavyzdžių tyrimus, galima papildyti jau turimas geologines žinias apie mūsų rajoną, o galbūt rasti netgi visai naujų, geologams nežinomų, mineralinių darinių.

Viai tai pasiekiamas ne per mėnesį ar netgi metus. Tam reikalainges nemažas laikotarpis ir sunkus geologų darbas. Juk Žemė savo turtus saugo labai patikimai ir atveria tik atkakliausiams.

Šaltiniai:
Vodzinskas E. Pasvalio rajonas geologo akimis.
Rankraštis. 1994.02.24.

Vodzinskas E. Ko ieškojo geologai Pasvalio rajone //

Darbas, 1984, bal. 3.

Dalinkevičius J. Nauji bruozai apie Lietuvos geologiją // Kosmos, 1928, liepa-rugpjūtis.

Vido DULKĖS nuotraukos

Manęs paklausė, kaip gimsta
eiéraščiai. Iš kur ateina poetinis žodis?
Taigi iš kur?

... Gal iš upelio Viešmenėlio
šaltinių? Upelio, kuris juosia mano
gimtają sodybą ir kuris apjuosė, prirodo
prie šio žemės kampelio visą mano
gyvenimą, mano likimą. O čia kitados
buvo dviejų sodybos kelelių kryžkelė, ir
lyg kokia didelio kryžiaus žegnonė: visos
didžiosios nelaimės praėjo pro šečia
nepaliesdamos.

... Gal iš seno seno gimtinės namo,
kurio sienose lyg kuštineja daugybės čia
gyvenusių žmonių šešliai, kurio
tamsiose palėpėse lyg tūnotų čia mirusių
žmonių dūšelės, net ir dabar kai kada
šiurpulio skruzdėlėmis nubėgančios per
nugarą? Ak, mano raudonas,
skambančių plytų gimtinis namas su
abieju didžiųjų karų skeveldromis jo
sienose, su įsmigusiomis kulkomis kaip
tik širdies lygyje!..

... Gal iš šimtamečių ažuolių, didingai
rymančių sodyboje, ošimo? Jo
paslaptingųjų drevių su kraupiais pelėdų
ūkavimais rudens vidurnakčiais?
Kadai, iširopštės į vieno jų viršūnę, ten
įrašau žodžius: „Kas kartą patyrė
aukštumų grožį, tas, grįžęs į slėnius, jau
niekada nebenurims“.

... Gal iš tos tolimoje eančios
daržinės su puse raudono ir puse balto
stogo, nepaprastos daržinės, nes ji
anuomet, mano tolimoje vaikystėje,
stovėjo manojo pasaulio pakraštyje, už
kurio dunksojo slaptangi mėlynėjieji toliai,
saldžioji nežinė.

... Gal iš senutėlio dulkino vieškelio
mūsų palangėje, kuriuo pražygavo
svetimų kareivų voros, arba bėgo iš
Lietuvos baisingą naktį? O, kaip
svajojau pamatyti tikrus Lietuvos
kareivėlius! Bet jie taip ir pasiliuko senų
žurnalų puslapiuose...

... Gal iš gimtinės liaudies dainų,
kurių geidžiau, bet taip ir niekad
neatsiklausiau, tai šen, tai ten
suskambančių téviškės kaimė,
priartėjančių ir nutolstančių? Užtat
gegužinės muzikantų iki žado netekimo
klausydavaus, kai jie grojo mūsų
pievutėj prie upelio tilto! Ten
plevėsuodavo džiugiu salvų Trispalvę,
aukštai iškelta, ir pleveno popierinėmis
vėliavėlėmis aptverta gegužinės
aikštutė. Gal iš ten?

... O gal iš graudžios ir širdi
persmelkiančios laidotuvių giesmės,
kuri lyg vaitojimas pakildavo nuo
dangaus ir žemės pakraščio,
blaškydavos padangėj, laukuos, kely,
liūdnū šešeliu apniaukdavo vaikišką

Zenonas Nistelis KODĖL RAŠAU

ir liepu aromato, kurį godžiai ijkvėpė
manęs besilaukianti mama? O gal jos
kambario rožinė siena nuslystantis
saulėleidžio saulės atšvaitas?

... O gal taip lémė didelė nukritusi
žvaigždė, prieš man ateinant į pasaulį?
Matyt, todėl lyg koks žvaigždžių vaikas
visalaili jaučiaus čionai svetimšaliu ir
nešiojau ilgesi kažko aukšto, švento,
tyro ir nekalto.

... Turbūt iš tévo atsinešiau. Jis mokė
pakelti galvą aukščiau būties
smulkmenų, branginti Tévynę, mylėti
kiekvienu gyvą sutvérinā.

... Kas žino, gal per patį jaunystés
pabudimą čia pravažiavę purvinos ir
kruvinos pokario metų vežėcios,
palikusios negyjančią žaizdą? Kai
viršum galvos girdėjosi, kaip kažka
mušė, spardė, keikesi, o išgvėrės
patefonas vis grojo ir grojo tą pačią
Glinkos „Slava gerojam...“

... Gal todėl, kad ne ten nuojo dienos
ir metų metai, kad kažkas pavogė ir
paslėpė didiji kvietimą didžiam
pašaukimui? Kas gi žino?.. Gal todėl,
kad mama vieną kartą iš gilumos
atsiduso: „Iebūna tokia Dievo šventoji
valia!..“

Iš kur ateina poetinis žodis?

... Gal iš tos šalies už gimtinės sodo
kampo...

... Iš kur šiltieji vėjai pavasarį
atpušdavo ir vyturių džiūgaujančių riksmą
danguje pasėdavo...

... Iš kur mama su lauktuvėmis
grįždavo meiliai tarškančia brikele... O!
kaip nuostabai brazda išvyniojamas
celofanas!

... Ten visos mokyklos, kurias
baigiau...

... Iš ten knygos, iš ten laukiamieji
laiskai ateidavo... Nepamirštamas pašto
dėžutės spindėjimas nuo tuju laiškų!..

... Ten bokštų ir karalių miestas,
Vilnius, kurį vaikystėje ruošėmės
vaduoti...

... Ten ir mergaitė gyveno, kuria
mylėjau... Iš ten atėjo ir toji, kuri save
man visam gyvenimui padovanavo. Tai
ji atkeliau auksiniu rakteliu nešina
pocijos skrynelei atrakinti...

... Ten bažnytėlė, kur šventają
Duonelė kadaise valgiau... Man rodės,
kad auksinės monstracijos langelyje ne
Ostija, o šventu baltu dūmeliu patsai
Dievulis slėpēsi...

Iš kur atėjo poetinis žodis?

... Gal iš violetinių žaičių ryščių, gal
iš perkuno dievaičio, kurio baisingai
bijojau?

... O gal tai zylutė pasibeldė į langą
ir gerają naujieną atneš? O gal...

Paulė Mikelinskaitė

DINGUSI MANO MOKYKLA

Ankstyvas rugėjo 1-osios dienos rytas. J Limparų pradžios mokyklai einu, iškibusi Tetulytės rankos. Abi šventiškai pasipuošė: Tetulytė su savo gražiaja šviesiai mėlyna vilnone suknele balitu "kalnieriku", o aš flaneline raudona - Baltom gėlytėm. Einam "po ticsumai" - per degimus. Nedaug to ejimo. Geras kilometras. Štai jau pro medžiuis kyšeli graži raudona mokykla. Prięj arčiau mokyklos, matom - didelio kiemo vidury margaspalvis gėlynas, o apie jį oriai vaikšto mergaitės. Kaip vėliau sužinojau, tai ketvirtokės. Kiti vaikai - mažiuakai. Jie su mamom stovi prie mokyklos durų ir nedrašiai žvalgosi į būsimus savo mokslo draugus. Visi laukiam mokytojos. Neigai trukus ateina ir mokytoja Konstancija Žukaitė ir visus pakviečia į klascę. Klasė didelė, šviesi, trys eilės suolu, priešais - juoda lenta, netoli durų aukštasis "pečius". Man kažko nedrašu ir neramu. Mokytoja pasirodė nemeili, net piktoka. Gerai, kad Tetulytė prie šono. Su ja nieko nebaisu. Mokytoja pirmą dieną mūsų, mažiuak, ilgai nelaike: susipažino, užraši į dienyną, palinkėjo stropiai mokyti ir nepraleidinėti pamokų. Pasilioko mokyti ketvirtokus. I namus ējau nerami, susirūpinusi. Vis galvojau ir galvojau: "Kaip bus toje mokykloje, ar nebūs pikta mokytoja, ar seksis mokyti..." Net Tetulytė pastebėjo, kad aš kažko nelinsma ir nekalbi. Pralinksmejau tik tada, kai prie kiemo vartų pamačiau mūsų pareinančią belaukinčių Mamutę ir Tetę. Puoliau prie Mamutės, apsikabinau ir pasidaré ramu, gera. Mano nerimas, pasirodo, buvo ne veltui. Pirmajį rudenį (mažiuakai mokėsi rudenį - rugpjūtį, spalį ir pavasari - gegužę, birželį) mokykla nesiseikė. Ne mokslos buvo galvoj. Bijoujų šunų, o dar labiau - degimuose su banda besiganančio ūkininko Antano Mackūno jaučio... Ne norėdama eiti į mokyklą, isigudrīnau namiškiams net pameluoči, kād skauda galvą, kažkokis kirmišas gražiu pilva. Aišku, mokytoja tokia mokinė gerokai nusivylė, tuo labiau, kad mano broliai mokėsi gerai ir pavyzdingai. Užtai pavasarį manęs mokytoja nebeapažino. Per žiemą broliui Petro ir Jono dėka, padariau tokia pažangą, kad mokytoja rimtai klausė: "Ar čia ta pati mokinė?" Tokia miela ir gera pasidaré mokytoja... Ir kaip buvo nuostabu pavasarį per purienomis ir "ašarėlėmis" pasipuošiusis degimus kartu su ketvirtoku broliu Petru (rudenį dėl ligos jis nelankė) skubėti į mokyklą. O kai mūsų "nebejaunas" laikrodžiai "sušlubuodavo", tai, bijodami pavėluti, atskubėdavome taip anksči, kad gal valanda, kartais gal dvi, sedėdavome ant suoliuko prie mokyklos ir laukdavome, kol prasidės pamokos.

Vaikystės, pradžios mokyklos prisiminimus greit negailestingai užgožia dabarties giminų laukų vaizdai. Pagriovy paguldę dviracių, stovime su broliu Valentiniu ant staiga pasibaigusio duobėto kelio, kadaise turėjusio būti viškeliu, kuris vėsnavo į mūsų Limparų mokyklą. Aplinkui regime tik placiūs vėjuojančiųjavų laukus. Jie teisiasi kiek akys užmato: iki pat Kamardės miško, Latvijos pasienio, Ratkūnų kaimo likusiu medžių... Mūsų mokyklos, ūkinio pastato, didelio sodo - nė ženklo. Kairiau buvusios mokyklos ūkinio pastato, ant kalniuko, iškilęs kuokštas aukštų medžių. Tai buvusios kapinės, kuriose palaidoti dvaro savininkų pirmtakai.

Mintys grįžta keliolika metų atgal. Tada čia atklyduau su mokyklinukėm dukteręciom. Norėjau parodyti jų tetės pradžios mokyklą. Vaizdas buvo kur kas liūdnėsnis negu dabar. Mūsų mokyklos likę tik pamatai skendėjo piktžolėse. Ūkinio pastato išlikę sienos vos matėsi pro neregėtai vešlias varnalės, aukštaičiųkiečiai... Nuskubėjom prie kapelių. Radome juos išraustus, suniokotus. Kažkokis niekadėjai, pasivadinę tarybiniais geologais, matyl, ieškojo auksą. Buvo apmaudu ir skaudu. Mergaitės klausiamai žvelgė į mane. Nežinojau, ka joms pasakyti. Ašaros gniaužė gerklę. Nejučiom prisiminiau rašytojos Selmos Lagerlio žodžius, kad nieko néra liūdniai ir nykiav, kaip matyt apleista, suniokotą, negyvenamą téviškę. Pagalvojau, kad ne mažiau skaudu ir liūdnū matyt tokį savo pirmosios mokyklos vaizdą...

Dairaus ir matau Limparų, Ratkūnų, Straupenų, Laviškių plačius javų laukus tolumoje, Majenų dvaro žemėje besiganančią žalųj bandą. Nieko neliko, nei kaimu, nei vienkiemiu, nei namu ir, suprantama, vaikų. Viską suniokojo, surijo sovietinė kolektivizacija

Limparų pradžios mokykla, trečiojo skyriaus mokiniai, 1938 m.

ir melioracija. O juk mano vaikystėje iš Limparų, Majenų, Laviškių, Straupenų, Žabynės, Kelmų namų, Ušvilynės, Kuzniškių, Ratkūnų kaimų ir vienkiemiu pavasarį ir rudenį sausais ir šlapiais, duobėtais ir dulkėtais, ir pažiliugusiais, žiemą per pusnį ir ledą keliukais ir takais, per pievas ir pakluronėm, skubėjo į mokyklą būreliai klegančiu vaikų, kurie su kiekvienu sutiktu gražiai ir mandagiai labindavosi prie kokių džiaugsmu puldavo į ratus ar roges, kai važiuoti dėdė ar teta (kai kime mums buvo visi dėdės ir tetos) pakviesdavo pavežinti. O dabar. Dieve, juk iš to krašto kilusių tévų vaikai tų vietovų net pavadinimui nebeprisimena.

O kur dabar mano mokytojai? Ar tebegyvena pirmoji mokytoja Konstancija Žukaitė, gražioji ir simpatiškoji Dimšaitė, niekada

nesupykstantis ir téviškai pamokantis Kazys Indzelė. Ar teko jems,

kaip daugumai mokytojų, praeiti sunkiuosius gulago kelius? Iš

būvusių pradžios mokyklos mokytoju tekė pasimatytu tik su poetu

Petru Zablockiu. Tai buvo prieš porą metų Krinčine, per susitikimą

su poetu Bernardu Brazdžioniu. Jis, praėjęs gulaga, sugrįžo į Lietuvą

ir dabar gyvena Panevėžyje. Savo aštuoniasdešimties metų jubiliejaus

proga išleido poezijos ir prozos rinkinį "Po tuo dangum".

O ne! Dar daug daug atsimenu. Bégū kartu į mokyklą per

degimus su sesutėm Mačenaitėm: gražute šviesiaplauke, mėlynake

Pranute, miela ir santuria Maryte. Grįždamos kartu į mokyklas,

pakeliui kartais užsukam pas Marytę ir Anelę Morkūnaitės. Matau

guvią, žvitrią, be kladui rašančią pirmūnę Ušvilynės Laimutę

Naudžiūnaitę. Kaip neatimsimi jos! Juk abi "kaudavomės" dėl

pirmūnės vardo. O ketvirtokė Miliutė Naudžiūnaitė? Jau tada

snibždėdavomės, kad jি įsimylčiusi tik ką baigusi pedagoginius

mokslius mūsų jaunajį mokytoją poetą Petrą Zablockį. O

"parubežinių" policininkų dukros? Gražioji ir švelnioji mano suolo

draugė Jadzytė Kapočiūtė, aikštingoji Bronytė Rastenytė, o gržuolis

Vytukas Gaigaliukas, o balsingieji dyvynukai Petras ir Povilas

Lyviukai, Kelmų namų dyvynukai Šačiukai, kurie, bežaisdami

"kavotynes", skaudžiai susimūšė kaktomis ir kaip vienas jų tyliai

nuikentėjo, o kitas skundėsi mokytojai, kad brolis jি labai užgavo, ir

kaip mieloji mokytoja Dimšaitė juos protingai ir gražiai sutaike...

Kur jūs dabar, mano mokyklos dienų draugai? Daug jau seniai

savo ir ne savo noru išklydo iš téviškės. Vieni į Pasvalį, kiti į Panevėžį,

kiti dar toliau... Nebéra intelligentiskojo Vytauto Gaigalo, kritusio

nuo stribo kulkos pačiam pavasary téviškės žemėje ir išniekinto

Saločių miestelio aikštėje, nebéra gražuolės Marytės Morkūnaitės,

nuo tremties pabėgusios į Pasvalio gimnazijos, nebéra neatskiriamų

dyvynukų Petro ir

Jeigu vadovaučiau Jungtinėms Tautoms...

Smiltelėje išvyst pasaulį,
Matyt dangų gėlėje,
Laikyt ant delno begalybę,
Sems amžinybę dienoje.
(William Blake)

Šiai V. Bleiko žodžiai norėčiau pradeti savo apmąstymus: "Jeigu vadovaučiau Jungtinėms Tautoms..." Šiame ketureilyje atskleidžia visa tai, koki norėčiau matyti pasauli. Vadovaudama Jungtinėms Tautoms, pagrindini dėmesį skirčiau tautų santarrei, taikai, žmonių tarpusavio sugvenimui.

Daiva Morkvėnaitė

Viktorija Pleirytė

Aš atejau į šį pasaulį šaltą žemos naktį. Savy pirmu verksmu pasveikinau visus, susirinkusius aplink mane, tuo pareikšdama savo pirmasias, kaip pilietės, teises. Buva pavadinta vardu, ir man buvo suteikta pilietybė. Manim rūpinosi medikai, o aš savanaudiškai reikalavau kuo didesnės motinos meilės ir šilumos.

Aš augau, gyvenau, mokiausi, įviskų žiūrėjau kaip į stebuklą vaiko akimis. Ir tada pamačiau, kad žemės rutulys nuspalvintas ne vien šviesiomis spalvomis. Mano galvoje atsiraða daug daug klausinukų, todėl pradiejau svajoti į fantazuotį...

Jegu aš vadovaučiau Jungtinėms Tautoms, visu pirma atkreipiau dėmesį į viso pasaulio vaikus. Aš gičiau ju teises, remdamasi Jungtinii Tautų Organizacijos priimta JT Teisų Apsaugos Konvencija. Pirmiausia iš visų atsakingų vadovų pareikalaučiu užtikrinti laimingą vaiko vystymasi prieš išstantį ši marga pasaulį. Mūsų marmos turi gyventi sviki, todėl reikia deramai sutarkyti chemijos pramonę, kad ji neterštų aplinkos. O aplinka turi būti ekologiskai švari. Jokių branduolinijų bandymų ir atominių elektrownių! Tada nebercikas pasulyje stiegti daug ligonių, jvairių internatų neigiamis vaikams. Mes visi norime ginti pilnaverciai pliečiai.

Pačios didžiausios atskomybės aš pareikalaučiu iš tévų. Juk tik tévai gali dvišakiai išsakėti ir materialiai aprūpinti savo vaiką. Deja, ne paslapčiai, kad yra tévų, pamiršančių savo pariegas. Tévų nedarbas, girtavimas, narkomanija daro didelę žalą savo vaikams. Todėl, vadovaudama Jungtinėms Tautoms, iš visų šalių vyriausiai vadovu pareikalaučiu, kad jie atkreptų dėmesį į minėtus suaugusiųjų problemas.

Tačiau dėmesi labiausiai skirčiau išsilavinimo klausimams. Juk mes visi, neišskiriant rasės, religijos ar gimtiosios kalbos, turime teisę į moksą, tačiau ne paslapčiai, kad daugelyje pasaulio kampelių vaikai šia teise kaip reikiant nepasinaudoja. Ten vyksta karai, o ju pasekmės - skurdas, badas ir ligos. Nuo to pirmiausia kenčia niekuo nekalta vaikai. Aš labai griežtai pareikalaučiu, kad ponai diplomatai, vyriausybės vadovai, generalai ne kariauti, o saugotų taiką, ne gamintu ginklus, o juos naikintu. Viso pasaulio vaikai trokšta gražios, nerupestingos vaikystės, mokslo žinių, trokšta bendruoti tarpusavje. Jems reikia taikos ir žaislų!

Man labai malonu, kad mūsų mokykla dalyvauja UNESCO asocijuotų mokyklų projekte. Ši organizacija padeda bendrauti su pasaulio šalių vaikais, materialiai remia sunkiai besivertančių šalių mokslo, kultūrą, rūpinasi ekologija, narkomanijos ir AIDS problemomis. Todėl aš kiek galėčiau, tiek remžiau šios pasaulinės organizacijos gerus darbus. O mano parama pasireikštų tu, kad viso pasaulio vaikai galėtų bendrauti tarpusavje, keistis savo žiniomis ir gyvenimiska patirtimi, pažinti vieni kitų kultūrą, papročius ir tradicijas.

Man pačiai labai malonu susirašinti su prancūzaite Amelie. Būtent dalyvavimas UNESCO projekte mums ir padėjo surasti vienai kitą. Iš savo bendramės pasakojimų aš daug sužinoju apie Prancūziją ir šios šalių žmonių gyvenimą. Susirašindama aš galu tobulinti savo mėgstamos prancūzų kalbos žinias, turinti žodyną. O juk tokios draugystės duoda labai daug naudos viso pasaulio vaikams. Labai gerai būtų suartinti viso pasaulio tautų suaugusių žmones. Lai jie visi draugauja, o ne kariauja. Jci būčiau JT Generalinė sekretorė, visus pinigus skirtuvaikai žaidimų aikštynams irenti, kelionėms, sportui, kad tik būtų jdomi, linksmas ir laimingas jų vaikystė. Tai tik išeitį visiems į naują.

Dar ir dabar daugelyje pasaulio šalių vaikai yra išnaudojami. Juk jie fiziskai nesubrendę ir neapsaugoti. Žinoma, reikia sudaryti visas sąlygas, kad nuo mažens vaikas išmoktu dirbt, bet kartu jie reikia apginti nuo bet kokų išnaudojimo formų. Vaikystė turi prabėgti lengvai, nes nuo vaikystės priklauso ne tik vieno žmogaus, bet ir visos tautos ateitis. Vaikai turi turėti teisę visakeriopai ir harmoningai brėsti. Jie turi augti kaip laisvūs ir orūs piliečiai. Jų fizinis, protinis ir dvasinis bei socialinius bendrimus turi būti apsaugotas įstatymu. Kadangi aš pati dar esu vaikas ir į viską žiūriu tik vaiko akimis, vargu ar visos mano mintys yra priimtinios suaugusiems. Aš nesmerku jū, nes, mano manymu, jieems taip pat labai sunku. O aš užaugusi vis dėlto labai norėčiau nuveikti ką nors gerą dėl savo Tėvynės ir dėl viso pasaulio vaikų. Visi mes patriame skausmą, ašarą, išgyvename sunkumą, ir tenka perkasti savo egoizmą, kurio truputį turime mes visi. Atgailauti ir ateisti - sventas dalykas. Ir taip turėtume elgtis mes visi, nes jeigu to nebus, nebus doros ir gėrio. Šiame mažame Žemės rutulėlyje...

Geriai žinodama ir supradama JT Generalinio sekretoriaus Kofi Annano mintis, kaip pagerinti padėti pasauliui, jam pritaru ir mąstau, ką aš padaryčiau dar geriau už jį. Bet vienas dalykas - galvoti, ką padaryčiau, kitas - kaip visa tai išgvendinti. Tai nelengva. Tuo labiau, kad ne visu šalių vadovau sutiinku su visomis JT sąlygomis.

Tat leiskite paklausti, apie ką galvotate, didžiuju šalių didieji ponai?.. Ar išgali dar kariausius ir kankinsius žmoniją?..

ŽVILGSNIS IŠ SODYBOS

Laima Vaitkevičienė

Prisiminimų knygos "Sodyba ant Mūšos kranto" autorė Eugenija Karoblienė gimė 1922 metais Pasvalio rajono Šimonij kaime, baigė dvi pradžios mokyklos klasės ir išėjo visą gyvenimo mokyklą. Turbiū pastaroji ir suformavo optimistišką, bet kartu kritišką pasaulėvoką. Autentiškas autorės požiūris yra bene vienintelis estetinis ir etinis kriterijus, atrenkant gyvenimo faktus ir juos perkeliant į estetinę realybę.

Knygos sudarytojas ir rengėjas poetas Mykolas Karčiauskas rašo:

"Kas pasakys, ar tikrai tai buvo, kaip aprašoma? O kas pasakys, kad buvo kitaip? Bet tai jau neturi jokios reikšmės Jos kūrybai, jos knygai. Nes Eugenijos Karoblienės prisiminimai nėra gyvenimo ivykių aprašymas, bet literatūros kūrinys".

Iš tikrųjų autentiškas literatūros kūrinys, kurio autorė nusilenkia realybę; taip buvo. Žinoma, kiekvieno žmogaus „buvo“ yra subjektivus, priklausantis nuo jo paties matymo ir mastymo. Taigi kuo įdomus E.Karoblienės kaimo matymas?

Skaitydami knygos pavadinimą, tikimės romantiškai nostalgisko santykio su senuoju kaimu, žeme, agrarinės gyvensenos sakralizacijos. Viso to, ką randame pasitraukusiu nuo žemės į kultūrą prozoje. Tikimės rasti kaimą - tradicinių vertybų saugotoja, kuriame Dievas, žemė, namai ir žmogus sudarytų darnią visumą.

Knyga nustebino. Pirmiausia iščiusuojantnostalgijos nebuvimui. Autorė nėra pasitraukusi iš kaimo savo pasaulėvoka, nors ir gyvena šiuo metu Kaune. Nėra to lietuvių prozai būdingo filosofinio intelektualinio atsitraukimo nuo žemės, kuris lemia vertybinių santykį su ja. Knygoje vyrauja esančiojo, patiriančiojo santykis. Todėl ir Šiaurės Lietuvos žemė ne tokia kaip M.Katiliškio „Užuvėjoje“: „Savo šešeliu nuklostys, nučiupinėta pirštas...“ Keli hektarai geros pasvalties žemės tampa brolių kovos arena. Pernelyg materiali vertybė ta žemė ir valstiečio santykis su ja permeigly pragmatiškas. Kova už būvį - tai pirmiausia kova už žemę - materialių kaimiečio būties pagrindą.

Gana įdomus knygoje kaimo žmogaus santykis su Dievu: „Aš tau, bet ir tu man, Viešpatie“. Štai tikras brolis su žmona pasimels, paaukos bažnyčiai, kad Dievas padėtų... brolio Antano žemę iš varžytinių nupirkti, o ir pati brolį kuo greičiau pasave pasišauktų. Tikėjimas, praradęs dvasinį turinį, tampa šiurpi fanatizmu. Šimonij ūkininkai pagaliai vaikė iš kapinių laidotuvų procesiją, neleisdami palaidoti savižudžio, nors kunigas nepriestarauja. Policias viršininko liepiami laidoją, bet kraupiai pasityčiodami iš mirties: „Tie gerieji ūkininkai nesigedėjo šaipytis, pasakojo, kaip, užnėrė virvę ant karsto, vilko jį į senovius kapus, kaip galvą lavonui nukrito ir padėjo tarp koju, kad naktimis nesivaident, kaip dvokė lavonas kasant gilesne duobę“. Vaizdas šiurpumų primena mitologinės sakmės teksta, bet... tokias savo tévo Antano Gugo laidotuvės matė autore.

Tikrąjį religingumą išlaiko tik silpnėj, atstumtijieji: „Motina ir dukros (...) giedojo šventas giesmes. Reikėjo gyventi, nors visos perkūnijos griūtų ant galvų. Taip, pasiguosdamas giesmėm, ir gyveno“.

Kaimo bendruomenė neikūnija teisingumo. Jos palankumą pirmiausia lemia socialinė padėtis. Net trempyje išlieka socialinės diferenciacijos apraškos.

Turbūt vienintelė gamta verta nostalgijos. Beje, ji tradiciškai

lietuvių literatūroje įkūnija žmogaus išsiilgtą harmoniją nuo pat K.Donelaičio iki mūsų dienų. Ji ir E.Karoblienės knygoje gyvena savo lygų ritminga gyvenimą: „Bėgo metai, daug kartų Mūša sulaužė ir išnešė ledus, daug kartų žydėjo ievas ir alyvos, papuošdamos Šimonij kaimą kvepiančiais žiedais“.

Ir Šimonij kaimicčiui ciklini gamtos laikas natūraliai svarbesnis už linijinį istoriją. Arti, seti, pjauti, gimdinti, mylėti, marinti tikrai yra svarbiai nei apsispręsti politiniu požiūriu. Mylėti galima ir šauli, ir komjaunuoli. Ir mylima.

Ypač autentiškas knygoje kaimo žmogaus santykis su kultūra (materialine ir dvasine). Dabar neabejojame, kad A.Smetonos tilto statyba, Panevėžio - Biržų plento tiesimas - pozityvūs materialinės kultūros reiškiniai, tačiau „ūkininkai lenkė nugaras, draskė pakinktus, laužė padargus, prakaitą liedam ir ašarās“. Mūša krašto kultūrai, be abeo, svarbi Pasvalio gimnazija, tačiau kaimietis mato taip: „Nespėjo ūkininkai atsikvėpti ir vėl valdžios nutarta statyti Pasvaliją gimnaziją, o prie gimnazijos paminklą Petri Vileišiui, didžiajam Lietuvos šventėjui su knyga pažastyme (...). Ir vėl ūkininko pečius užgriuvo prievolės, vėl reikėjo vežti statybinės medžiagias ir aukoti pinigus paminklui“. Galima būtų vertinti, kokie nesuvokiantys kultūros reikšmės yra tie Šimonij ūkininkai... Bet matai, kaip istorinio laiko ženklai išveržia į ciklinį, pažeisdami valstiečio gyvenimo monotoniją - agrarinės būties pagrindą.

Idomu suvokti E.Karoblienės knygą regioninės kultūros kontekste, kur skamba grubokos tarmės fonetiniai disonansai, šmaikšt, aštri kasdienė leksika, fiksuojanti stačiokšką, atvirą, net truputį kategoriską santykį su pasauliu, kur taiklus žodis prilimpa tarsi molio gabala. Regioninės kultūros ženklų tikrai gausu knygoje. Atsiveria Šimonijkių pravardynas, tradiciškai suformuotas gyvenimo būdo (Podė, nes daug kartų krikštamtose buvo), kalbos išpatybių (Popolės visus populukais vadino), veiklos (Grabinis karstus dirbo), geografinės padėties (Ramojukas prie Ramojaus gyveno), išvaizdos detalių (Kreivariūrė).

Savitas ir vestuvių folkloras, skambantis Šimonijkių ir kričinėtės vestuvėse. Jumoras atviras, grubokas, tiesus ir aiškus:

Léké merga par buroks
Jai nusmuko undaroks.
Undaroko merga griebés
Ir paliko darže rebą!

Tradiciškai sunki marčios dalia nereikalauja sudėtingos simbolinės raiškos:
Ištrūks, ištrūks mano vyras laidokas,
Dar ne syk man galvelę sudaužys.

Netgi erotiniai jausmai atviresni:
Skaistus veidelis, akys mėlynos.
Kaip man patinka tokis sutvérimas.
Oi, eisiu, eisiu, aš čia nebūsiu,
Savo mergelę aš išbučiuosiu.

Regioninė kultūrai knyga svarbi ir kasdienio gyvenimo, kasdienio žmogaus, sakyčiai, socialinio vidurkio fiksavimui. Paprastai regioninė kultūra užfiksuojama išmantis iš šios kasdienybės, proveržius iš kaimo į kultūrą. E.Karoblienės knygoje, atvirikščiai, net iškiliosios asmenybės išsileja į kasdienę būti, matomas joje. Štai Vileišių giminė, matoma samdinės akimis: „O senoji Vileišienė buvo pikta senė (...). Ir savo sūnų apmušavo. Kartą jis, šaulys, leido senojo sodyboj surengti gegužinę (...). Išvaikė gegužinę, padarė sūnui gėdą prieš visą jaunimą. Jis nakvojo klojime ant šieno. Athėgo senoji, kerta su žabu ir šaukia: „Še, še tau, paškudnike!...“ O juk Jonas važiuodavo į Biržus, posėdžiaudavo.

Skaitant knygą, ateina į galvą literatūrinės analogijos: Žemaitė, I.Simonaitytė, net J.Baltušis. Gal ir nera tikslingo jų ieškoti. Visgi viena sasaja įdomi - visos šios kultūros asmenybės, ko gero, nebuvo iki galio išėjusios į kultūrą. Jų kūryboje gyvenimo tekstas ryškiai lémė estetinį tekstą. Sukuriant atkurti - turbūt tokis būtų ir prisiminimų autore E.Karoblienės tikslas.

Spalis - lapkritis

Spalio 2 d. sukako 125 metai, kai Šiukštonių k. gimė kunigas, poetas Mikalojus Šeižys - Dagilėlis. Baigęs Skrebotiškio pradžios mokyklą, 1886-90 m. mokesi Kuldigos (Latvija) vokiečių gimnazijoje. Mintaujos gimnazijoje, privačiai Panevėžyje. 1893 m. istojo į Kauno kunigų seminariją, kurią baigė 1898 m. Kunigavo Laižuvoje, Vilkijoje, Balninkuose, Saudininkuose, Grūžiuose, Pandėlyje, nuo 1933 m. iki mirties 1950 m. rugpjūčio 8 d. Pakruojoje. Raše satyras, vaizdelius proza, eileraščius, pasakėčias, daineles, sekimus. Išleido 2 knygeles: "Dainos ir sakmės" (1903) ir "Dainos dainelės" (1909).

Spalio 14 d. - 90 metų, kai Deglėnų k. gimė kompozitorius, violončelininkas, dirigentas, pedagogas, visuomenės veikėjas Alfonsas Mikulskis. Nuo 1925 m. bendradarbiavo spaudoje. 1926-30 m. mokesi Klaipėdos muzikos mokykloje. Nuo 1926 m. užrašinėjo liaudies dainas, rinko muzikos instrumentus. 1930-32 m. Valstybės radiofonio ir Valstybės operos orkestrų artistas. 1930 m. įkūrė radiofono vyrų oktetą, 1931 m. vyrų chorą "Nemunas". Nuo 1934 m. Klaipėdos krašto šaulių vyrų chorų dirigentas. 1933 ir 1938 m. M. Lietuvos regioninių dainų šventės rengėjas ir dirigentas. 1937 m. baigė Kauno konservatoriją, 1938 m. dėstė Klaipėdos muzikos mokykloje. 1938-43 m. Pedagoginio instituto lektorius, studentų choro dirigentas. 1939 m. įkūrė Panevėžio, 1940 m. Vilniaus šaulių vyrų chorą, pastarajį 1940 m. sujungė su O. Mikulskienės vadovaujamu kanklininkų orkestru, tautinių šokių grupe ir sudarė Čiurlionio ansamblį, kuriam vadovavo iki mirties. 1941 m. Vilniaus filharmonijos liaudies ansamblio dirigentas. 1942 m. filharmonijos ir Vilniaus operos choro meno vadovas. 1942-43 m. filharmonijos mažojo simf. orkestro dirigentas. 1943 m. vokiečių persekiojamas pasitraukė į Panevėžį, kur subūrė vyrų chorą "Aukuras". 1944 m. pasitraukė į Vakarus. Nuo 1949 m. gyveno Klivende (JAV). 1956, 1961 JAV ir Kanados liet. dainų šventės dirigentas, 1983 m. garbės dirigentas. Vienas JAV lietuvių bendruomenės steigėjų. Sukūrė kūrinių simfoniniams orkestrui, kanklėms, tautines mišias, daug muzikos tautinių muzikos instrumentų orkestrui, religinių giesmių, dainų, išrašė plokštelię "Mes padainuojim" (1960). Apdovanotas LDK Gedimino III laipsnio ordinu, Šaulių Žvaigždės ordinu, skautų Lelijos ordinu, Mindaugo medaliu. Mirė 1983 m. spalio 14 d. Klivende. 1994 m. perlaidotas Vilniuje.

Spalio 17 d. - 60 metų, kai Kaune mirė gydytojas oftalmologas Petras Avižonis. Gimė 1875 m. balandžio 17 d. Pasvalyje. Baigęs Mintaujos gimnaziją 1894 m., 1895-97 m. studijavo Sankt Peterburgo universitete, 1898-1900 m. Tartu universitete medicinos fak. Baigęs universitetą, nuo 1900 m. dirbo gydytoju Ariogaloje, Žagarėje, Šiauliaose, Kaune. 1914 m. apgynė daktaro disertaciją. Nuo 1922 m. dirbo Kauno universitete (akijų ligų katedros vedėjas, medicinos fakulteto dekanas, profesorius (1922), prorektorius, rektorius). Suorganizavo akijų ligų kliniką Kaune. Jo knyga "Akijų ligų vadovas" (1940) prilygsta geriausiams pasaulio oftalmologijos vadovėliams. Parašė "Lietuvišką gramatikėlę" (1898), mokslių ir mokslo populiarinimo brošiūrų ir straipsnių. Buvo Vokietijos ir Prancūzijos oftalmologijos mokslo draugijų, Tartu estų gydytojų draugijos narys, Latvijos universiteto garbės daktaras.

Spalio 18 d. - 140 metų, kai Tetirvinų kaime gimė knygnešys Kazys Gumelevičius. Devyniolikos metų apsigyveno Pasvalyje, susipažino su J. Bieliniu. Buvo raišas, pats į Prūsiją eiti negalejo, todėl uolai platino Bielinio atvežtas knygas. Pats atsiveždavo knygą iš platinėjų Tauragėje, Raseiniuose, Joniškyje ir kitur. Parsivežtas knygas slėpdavo namuose atidaromoje durų staktoje arba pas dėdę jaujoje. Po 1894 m. jo namuose dažnai būdavo kratos, bet ju metu

žandarai beveik nieko nerasdavo. Po kratų tekdayo ir kalėjime pasėdėti. Mirė 1941 m. liepos 9 d. Pasvalyje.

Spalio 25 d. - 40 metų, kai Pušalote mirė kunigas Jonas Ulickas. Gimė 1867 m. Kunigu išventintas 1893 m. Klebonavo Debeikiuose, 1920-59 m. Pušalote. Aukomis rēmė "Tėvynės sargą", jame bendradarbiavo. Raše į "Apžvalgą", "Nedėdienio skaitymus", "Mūsų senovę" ir kt.

Spalio 29 d. - 55 metai, kai Payslykio kaime gimė matematikas dr. Antanas Apynis. 1962 m. baigė Vaškų vidurinę mokyklą, 1970 m. Vilniaus universiteto Fizikos ir matematikos fakultetą. 1974 m. apdynė daktaro disertaciją, nuo 1974 m. dirba Vilniaus universitete, docentas (1983 m.), prodekanas. Aktyviai dalyvauja Vilniaus pasvaliečių bendrijos veikloje, apdovanotas Gedimino ordino 2-ojo laipnio medaliu. Yra studentams parašęs mokomujų, metodinių knygelius.

Lapkričio 8 d. - 85 metai, kai Dumblūnėlių kaime gimė Žuvinto rezervato prižiūrėtojas, gamtininkas ornitologas Teofilius Zubavičius. Mokesi Daujėnų pradžios mokykloje, nuo 1937 m. dirbo Žuvinto rezervate, 1979 m. išėjęs į pensiją, čia gyveno. Nuo 1987 m. gyveno Panevėžyje, kur ir mirė 1993 m. lapkričio 12 d.

Lapkričio 15 d. sukanka 90 metų, kai Galinių kaime gimė agronomas dr. Antanas Vyčas. 1935 m. baigė žemės ūkio akademiją. 1939 m. stažavo Belgijoje. 1940-57 m. dirbo administracinių darbų bandymų stotyse. 1957-59 m. dėstė ž.ū. akademijoje. Nuo 1959 m. dirbo Uptytės bandymų stotyje, 1961-1970 m. jos direktorius. Mirė 1971 m. balandžio 3 d. Panevėžyje.

Lapkričio 17 d. - 80 metų, kai Pervalkų kaime gimė rezistencijos poetas, prozininkas, dramaturgas, literatūros kritikas Bronius Krivickas. 1938 m. baigė Biržų gimnaziją, mokesi Vytauto Didžiojo universitete Kaune. Lietuvių atgavus Vilnių, ten persikelė į ūkių mokyklą. Studijuodamas raše literatūrinius straipsnius, recenzijas. Uždarius universitetą 1943 m., gavo diplomą. Mokytojavo Biržuose, 1945 m. pasitraukė pas partizanus. Partizanaudamas įvairiais slapyvardžiais pogrindinėje spaudoje spausdinė savo eileraščius. Žuvo 1952 m. rugsėjo 21 d. Raguvos miške. Palaidotas Putiliškių (Panevėžio r.) kapinėse.

Lapkričio 22 d. - 70 metų, kai Pasvalyje gimė zootechnikas Antanas Vaišvila. 1958 m. baigė Veterinarijos akademiją. 1951-64 m. dirbo Staniūnų paukštininkystės ūkių, 1961-64 m. direktorius. 1966-85 m. ž.ū. ministerijos, 1986-90 m. agropramoninio komiteto paukštininkystės valdybos viršininkas, 1991-93 m. paukštininkystės asociacijos prezidentas.

Lapkričio 26 d. - 105 metai, kai Vilkiškių kaime gimė generolas Kazys Navakas. 1912 m. baigė Panevėžio realinę mokyklą. Technika studijavo Petrapilio ir Tomsko institute. Mobilizuotas į Vladimiro karo mokyklą. 1917 m. buvo pirmame atskirame Sibiro lietuvių batalione. Drauge su kitais karininkais paruošė kariškų terminų lietuvių kalba. Į Lietuvą grįžo 1918 m. 1919 m. istojo į Lietuvos kariuomenę, dalyvavo Lietuvos nepriklausomybės kovose. 1921-23 m. Karo mokyklos instruktorius. 1925 m. Prahoje baigė Kariuomenės intendantūros akad. 1934-40 m. kariuomenės intendantas. 1937 m. pakeltas brigados generolu. Mirė Pomeranijoje 1945 m. kovo mén.

Lapkričio 30 d. - 70 metų, kai Vaškuose gimė inžinierius hidrotechnikas, dr. Povilas Balzarevičius. 1953 m. baigė ž.ū. akademiją. 1956-59 m. Kėdainių melioracijos mašinų stoties direktorius. Nuo 1959 m. Hidromechanikos ir melioracijos instituto direktorius, vyr. mokslinis bendradarbis. Nuo 1977 m. Sajunginės ž.ū. mokslų akademijos Vakaru skyriaus melioracijos ir vandens ūkio sekcijos pirmininkas.

ŠIAURIETIŠKI ATSIVĒRIMAI

Leidžia Marius Katiliškio
viešoji biblioteka

Adresas
Vytauto Didžiojo a. 6/1,
5250 Pasvalys

Tel.: 51319, 51352

Spausdino
UAB "Nevėžio spaustuvė"
Kranto g. 36, Panevėžys.
Apimtis - A3. Užsak. Nr. 808
S.L. ISSN 1392 6810
Tiražas 500